

MONOGRAFIA
POKONFERENCYJNA

SCIENCE,
RESEARCH, DEVELOPMENT #34

Paris

30.10.2020- 31.10.2020

U.D.C. 72+7+7.072+61+082

B.B.C. 94

Z 40

Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.

(1) Z 40 Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.

(30.10.2020) - Warszawa, 2020.

ISBN: 978-83-66401-70-9

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do artykułów z konferencji należą do ich autorów.

W artykułach naukowych zachowano oryginalną pisownię.

Wszystkie artykuły naukowe są recenzowane przez dwóch członków Komitetu Naukowego.

Wszelkie prawa, w tym do rozpowszechniania i powielania materiałów opublikowanych w formie elektronicznej w monografii należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

W przypadku cytowań obowiązkowe jest odniesienie się do monografii.

Publikacja elektroniczna.

«Diamond trading tour» ©

Warszawa 2020

ISBN: 978-83-66401-70-9

Redaktor naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland;

C. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Čekerevac, Dr., full professor, «Union - Nikola Tesla» University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

N. Yuriychuk, Ph. D in Pedagogics, Assistant Professor, Assistant Professor at the Chair for Ukrainian Linguistics and Methods of Education SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical Hryhorii Skovoroda University», Ukraina

KOMITET ORGANIZACYJNY:

A. Murza (Przewodniczący), MBA, Ukraina;

A. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

I. Bulakh PhD of Architecture, Associate Professor Department of Design of the Architectural Environment, Kiev National University of Construction and Architecture

Recenzenci:

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

M. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
Харченко Г.А., Нестеренко С.О.....	6
ДЕФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПСИХОЛОГА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КРИЗИ	
Чайкіна Н.О.	10
HOW TO PREVENT EMOTIONAL BURNOUT FOR PROGRAMMERS	
Tkachenko K., Andrushchenko M.	14
УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ НА ОСНОВЕ УВАЖЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА, ДЕМОКРАТИИ И ТОЛЕРАНТНОСТИ В ЕВРОПЕ	
Башашкин Н.	17
ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ ЄДИНОГО ВНЕСКУ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ	
Зоря О.П., Коваленко В.В.	20
ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Марченко О.А., Сальникова М.В.	22
СУТНІСТЬ РЕЖИМУ ПРАЦІ ТА ВІДПОЧИНКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
Гурбик Ю.Ю., Главацький В.А.	26
КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
Гурбик Ю.Ю., Біляєв С.С., Хитрова Г.О.....	28
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН НА СВОБОДУ СЛОВА	
Проць І. М., Кича А. А.	30
КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ	
Проць І. М., Шпат Х. Я.	33
ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ	
Проць І. М., Ненчук О.І.	37
HYPOTHÈSE DU MÉCANISME DE LA BIOSYNTHÈSE DES OLIGONUCLÉOTIDES EN DEHORS DU GÉNOME. TRADUCTION INVERSE DE PROTÉINE – ARN	
Buryachenko S.V.	41

**ФАКТОРЫ ПОВЫШЕНИЯ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОГО
И ФИНАНСОВОГО СЕКТОРА**

Чан Дык Тунг 44

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ АНІМАЦІЇ У РЕКЛАМІ

Агеева О. П. 47

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОГО ПІДХОДУ
ДО ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ**

Храменок Л. О. 54

THE EFFECT OF TECHNOLOGY ON FACE-TO-FACE COMMUNICATION

Abdulbokiev E. 57

**BADIY MATNLARNING PRAGMATIK TOMONINI TAHLIL QILISHDA
LISONIY BIRLIKLARNING AHAMIYATI**

Xamidova M. X. 59

**O`QUVCHILARNING IJTIMOY FAOLLIGINI TARBIYALASHDA
PSIXOLOGIK OMILLAR**

Jo`rayeva X. S. 62

**TEMPERAMENTNING NUTQQA TA`SIRI. NUTQNING SHAXS
XARAKTERIGA BOG`LIQLIGI**

Tursunova Sh. 64

**O`QUVCHINING IJODIY VA MANTIQIY FIKRLASHDA
MATEMATIKANING AHAMIYATI HAMDA PEDAGOG MAHORATI**

Sidiqova Z. 67

**HOW TO TEACH LISTENING SKILLS IN ENGLISH TO SCHOOL
CHILDREN**

Yusupova G., Rustamova G. 69

РАЗВИВАЮЩАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ

Садикова Д.Х. 71

**ЭФФЕКТИВНОЕ РАЗВИТИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИ
ИСПОЛЬЗОВАНИИ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ
РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ**

Курбанова З. Б. 73

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Харченко Г.А.

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту ім. проф. Й.С. Завадського

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Нестеренко С.О.

студентка,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Ключові слова: інновації; сільськогосподарське підприємство; інвестиції; конкурентоспроможність; потенціал.

Keywords: innovations; agricultural enterprise; investments; competitiveness; potential.

Нині без інтенсивного впровадження інноваційних технологій неможливо досягти ефективного розвитку потенціалу сільськогосподарських підприємств. Разом з цим, як відомо, конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції на світовому ринку визначається рівнем застосування інноваційних енерго-, ресурсо- та інших видів технологій. Саме такі технології з використанням високопродуктивної техніки зумовлюють інтенсивний розвиток рослинницьких і тваринницьких галузей, в результаті чого досягається економія ресурсів, зберігається та відновлюється родючість ґрунту, зростає урожайність сільськогосподарських культур, покращується якість продукції, підвищується продуктивність вирощування худоби тощо.

Зауважимо, що інноваційна діяльність є важливою складовою прискорення розвитку сільського господарства [1; 4]. Основною метою інновацій в аграрній сфері є забезпечення еконо-

мічності та екологічності сільськогосподарського виробництва. Але, на жаль, в продовольчій сфері, на відміну від інших сфер, розвиток інновацій відбувається більш повільно, що вимагає особливої уваги. Також відмітимо, що аграрні інновації мають ряд особливостей порівняно з інноваціями в інших галузях економіки: тривалий процес розробки; носять, переважно, покращувальний характер; дослідження живих організмів; провідна роль науково-дослідних установ; залежність від природно-кліматичних умов (рис. 1) [3; 5]:

Це зумовлено, в першу чергу, особливостями самого сільськогосподарського виробництва, а саме: основний фактор виробництва є земля, сезонний характер виробництва, взаємодія з живими організмами (рослинами, тваринами, мікроорганізмами), що спричиняє високий рівень ризику. Відмітимо, що в сільському господарстві з впровадженням інновацій види про-

Рис. 1 Особливості інновацій в сільському господарстві
Джерело: розроблено на основі наукових досліджень [3].

дукції, як правило, не змінюються, тільки набувають покращених властивостей. Слід відзначити, що у сільськогосподарському виробництві розробка інновацій і їх впровадження пов'язані переважно з виведенням нових сортів рослин, порід тварин, виготовленням нової техніки, новими ресурсозберігаючими технологіями, застосування яких у більшості випадків змінює характерні властивості сільськогосподарської продукції, що виробляється, але не призводять до появи нових видів продукції. Це зумовлено, в першу чергу, особливостями самого сільського господарства, а саме основним фактором виробництва виступає земля, взаємодія з живими організмами (рослинами, тваринами, мікроорганізмами), сезонний характер виробництва, високий рівень ризику.

Тривалий процес розробки стосується більшою мірою специфічного для сільського господарства виду інновацій – селекційних. Покращувальний характер пов'язаний з їх орієнтацію на

підвищення врожайності, продуктивності об'єкту, а не на винайдення принципового нового. Оскільки дослідження потребують ґрунтовних знань, часу та відповідної бази, то проводяться переважно у науково-дослідних установах, що висуває на перший план питання організації оперативного трансферу інновацій сільгоспвиробникам. З урахуванням вимог науково-обумовленої класифікації, вітчизняними науковцями було сформовано ознаки класифікації інновацій (табл. 1), що дозволяє раціонально організувати інноваційну діяльність в сільськогосподарських підприємствах [4;6]:

Слід погодитися з думкою [1], які зазначають, що розробка значної частки інновацій в сільському господарстві має регіональний характер, оскільки характеристики об'єкту мають відповідати особливостям природних та кліматичних умов, а також бути тісно пов'язані з екологією та збереженням природних ресурсів.

Таблиця 1

Класифікація інновацій в сільському господарстві

Класифікаційна ознака	Вид інновацій
Предмет та сфера застосування	біологічні; технічні; технологічні; хімічні; економічні; соціальні; інновації в менеджмент; маркетингові.
Ступінь новизни інновації	нові для підприємства; нові для галузі; нові для регіону; нові для району; нові для країни;
Глибина змін, що вносяться	базові; поліпшуючі; модифікаційні; прикладні.
Форма реалізації інновації	у формі продукту; у формі процесу.
Спрямованість використання	прибуткові; неприбуткові; захисні; наступальні; руйнівні.
Період реалізації	довгострокові; середньострокові; короткострокові.
Походження	зовнішні; внутрішні.
Джерела фінансування	власні кошти; бюджетні кошти; кредитні чи інші позикові кошти; змішане фінансування.
Ступінь ризику	відсутність невизначеності; часткова невизначеність; повна невизначеність.

Джерело: сформовано на основі наукових досліджень.

Позитивними змінами щодо впровадження інноваційних розробок у сільськогосподарське виробництво має стати [2]:

- 1) зростання рівня ефективності виробництва аграрних формувань різних форм власності;
- 2) підвищення рівня урожайності сільськогосподарських культур;
- 3) підвищення рентабельності діяльності аграрних формувань;
- 4) підвищення рівня конкурентоспроможності продовольчої продукції як на внутрішньому так і на зовнішніх ринках;
- 5) підвищення якості сільськогосподарської продукції;
- 6) впровадження енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій;
- 7) економізація виробничих процесів;
- 8) ефективне застосування біотехнології з метою створення продоволь-

чої продукції із заданими властивостями;

- 9) високоточне землеробство;
- 10) інноваційні ґрунтозахисні технології землеробства на основі мінімального чи нульового обробітку землі тощо.

Разом з тим на шляху інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств виникають безліч бар'єрів та стримуючих чинників. Це внутрішні (організаційні питання, недостатня кваліфікація співробітників, незабезпеченість інформацією), зовнішні (недосконалі відносини з фірмами-конкурентами, неякісна продукція), економічні (значний ступінь ризику, доступність фінансування), ринкові (неврівноваженість попиту та пропозиції, нерозвиненість інноваційної інфраструктури, низька платоспроможність замовника) та проблеми державного регулювання (негативний вплив державного регулювання, недо-

статня активність держави у галузі, неврегульованість законодавства) [1].

Отже, як висновок, слід зауважити, що інноваційне забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств потребує масштабного й ефективного інвестиційного забезпечення. Поєднання інноваційної та інвестиційної діяльності є важливою передумовою ефективного функціонування аграрних формувань у динамічному відкритому середовищі, що забезпечує конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Єрмаков О.Ю., Харченко Г.А. Агропродовольчий потенціал сільськогосподарських підприємств: формування та ефективність використання. Монографія. К.: ЦП «Компринт», 2014. 218 с.
2. Харченко Г.А. Теоретичні аспекти інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://journals.nubip.edu.ua/index.php/](http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Economica/article/viewFile/87/70)
3. Харченко В.В., Харченко Г.А. Інноваційно-інвестиційне забезпечення формування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств: Монографія. К.: ЦП «Компринт», 2015. 264 с.
4. Шубравська О. В., Молдован Л. В., Пасхавер Б. Й. та ін. Інноваційні трансформації аграрного сектора економіки: [монографія]; за ред. д-ра екон. наук О. В. Шубравської; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. К. 2012. 496 с.
5. Янковська О.І. Особливості інновацій в сільському господарстві / О.І. Янковська // Матеріали Всеукр. заочн. наук.-практ. конф. [«Економіка XXI століття: виклики та проблеми»], (Ужгород, лист. 2009 р.); ред. кол. Ф.Г. Ващук. ЗакДУ, 2010. С. 304–308.
6. Kadebska E., Kharchenko H., Kharchenko V., Tereshchenko S., Doroshenko H. (2020). An Analysis of Modelling of the Consumption of Organic Products and Strategic For Increasing Its Production in Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(8s), 250 – 257. Retrieved from <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/10496>.

ДЕФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПСИХОЛОГА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КРИЗИ

Чайкіна Н.О.

PhD, к. психол. н., доцент кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка

Розглядаються складові деформації особистості психолога, які проявляються через його професійну кризу. Аналізуються чинники, які впливають на деформацію образу «Я»-психолог та на його особистісний і професійний потенціал.

Ключові слова: психолог, деформація особистості, професійна криза, особистісний і професійний потенціал.

Keywords: psychologist, personality deformity, professional crisis, personal and professional potential.

Постановка проблеми. Психологія виробничого середовища визначає завдання вивчення особистості у реальній системі умов, зовнішніх сил і мотивів, які впливають на спеціаліста, на становлення його образу «Я», на професійну ідентифікацію, включаючи систему об'єктивних і суб'єктивних елементів професійної адаптації, які об'єднуються в його діяльності. Професіогенез особистості обумовлює і розвиток її самосвідомості – становлення образу «Я»-спеціаліст. Як свідчать наші дослідження протягом останніх років (Н. О. Чайкіна, 2012-2020) образ «Я»-спеціаліст не виникає відразу, а формується на протязі всього життя людини, під впливом багатьох виробничих і соціально-психологічних ситуацій. В такому ракурсі образ «Я»-психолог розглядається нами як системоутворюючий компонент, який інтегрує особистісний і профе-

сійний потенціал, а порушення між «Я»-базовим і «Я»-ситуаційним проявляється у деформації особистості через професійну кризу. Дискурс проблеми полягає в тому, щоб визначити ступінь негативних змін особистісних якостей психолога під впливом специфіки його професійної діяльності і власного психологічного досвіду. Також особливої уваги потребує вивчення механізмів виникнення професійних деформацій, які включають до себе деструкцію особистісного значення психологічної діяльності та смислових установок в ній.

Аналіз останніх джерел і публікацій з теми. Професійні деформації практичного психолога це певний маркер, який характеризує непрофесійну поведінку у професійних ситуаціях. С. П. Безносів [1] наголошує, що вона виникає у осіб з високим рівнем домагань, амбітним захопленням діяльніс-

тю та надмірно вузькою професійною спеціалізацією та в структурі професійної деформації виділяє когнітивний, емоційно-вольовий, особистісний і поведінковий блок. Професійну деформацію, як будь які зміни особистості фахівця, розглядаються у працях О. О. Євдокимової, Н.В. Майсак, В. С. Медведева, В. Н. Петрової, І. Хоржевської, Ю. М. Чемодурової та інших. Результати дослідження В. Н. Петрової [6] свідчать, що професійна деформація особистості психолога проявляється у тенденції відмови від психологічної діяльності в ситуаціях невдач, у розширенні сфери економії емоцій і песимістичній установці при вирішенні професійних проблем і задач. Дослідник Ю. М. Чемодурова [10] підкреслює, що психологам притаманна рання професійна деформація. Вже на третьому курсі навчання майбутні психологи переживають першу кризу професійного становлення, яка пов'язана зі злиттям «Я» професійного й особистісного та нав'язливим діагностуванням і інтерпретуванням всього навколишнього. В разі успішного розв'язання кризи відбувається дистанціювання професійного та інтимного простору самоздійснення, якщо ж цього не станеться – відбувається прогресування професійної деформації особистості психолога.

Виклад основного матеріалу: Професійні кризи завжди супроводжують діяльність любого спеціаліста, але у психологічній діяльності вони можуть виступати як ризики і загрози деформації особистості, які призводять до її

дезадаптації [8,9]. Атрибутами такої кризи виступають зниження рівня професіоналізму, внутрішня розгубленість, зниження власної самооцінки, втома, виникнення відчуття вичерпаності своїх можливостей. Професійна деформація психолога вказує на компенсаторні захисні механізми в структурі особистості психолога, які пов'язані з емоційним перенасиченням спілкування, перенапруженням образу «Я»-психолог, дискондартністю «Я»-базового і «Я»-ситуаційного, заміщенням рішення власних проблем за рахунок клієнта, нав'язування власних цінностей, нетерпіння, невизнання власних помилок. Тому, щоб відновити власну професійну ідентичність психологу доводиться особисто пропрацювати психологічні проблеми (професійний цинізм і егоцентризм, втрата здатності дивуватися, раціоналізація, стереотипізація та зменшення чутливості до живого досвіду, перенасиченість спілкуванням, емоційна холодність, гіперконтроль, тощо) і приймати участь у супервізійній підтримці його професійної діяльності, які дозволяють підвищити професійний і особистісний потенціал через відновлення акмеологічної траєкторії і перспективи фахового зростання.

Діагностика професійних деформацій психолога повинна включати до себе перш за все: діагностику регулятивного професійного розвитку і професійного вигорання (наприклад Опитувальник «MASLACH BURNOUT INVENTORY» (МБІ) у модифікації Ю. М. Чемодурової, Опитувальник на ви-

горання» (Maslach Burnout Inventory, MBI) (адаптація Н.Є. Водоп'янової), дослідження рівня психологічної адаптації (наприклад Тест «Психологічна адаптація» за Н.О. Чайкіною, модифікація «Тесту пристосування» Х.Белла), дослідження долаття стресових ситуацій (наприклад Опитувальник «Стратегії долаття стресових ситуацій» (Strategic Approach to Coping Scale, SACS) за С. Хобфол, діагностику особистісно-смыслового характеру мотивації професійного розвитку спрямованості ціннісних орієнтацій і ступінь гармонійності «Я»-концепції (наприклад, Опитувальник особистісної орієнтації (POI) (Е. Шостром, адаптація Ю. Альошиної, Л. Гозмана, М. Загики, М. Кроза), діагностику когнітивного професійного розвитку і сформованість системи знань щодо сутності та наслідків професіогенезу (наприклад, Дидактичний тест «Психологічні особливості професійного розвитку особистості»), діагностику характеру домінуючих поведінкових стратегій подолання стресу (наприклад, Особистісний опитувальник «Стратегії долаття стресових ситуацій» (SACS) (С. Хобфолл, адаптація Н.Є. Водоп'янової й О.С. Старченкової), діагностику рефлексивного професійного розвитку і рівень рефлексивності; ставлення до власного професійного майбутнього (наприклад, Методика визначення рівня рефлексивності (А. Карпов, В. Пономарьова).

Висновки: Особливості професійної деформації психолога зумовлені компенсаторними захисними механі-

мами його психіки; фіксацією деструктивних установок, вантажем знань і фантазією про вичерпність цих знань; прагненням відповідати очікуванням інших; недосяжним образом «Я»-психолог; появою стереотипів професійної поведінки. Попередження й подолання професійної деформації психолога має спиратись на пропрацьовування його особистісної історії як клієнта психотерапії та на супервізійну підтримку його психологічної практики, починаючи з етапу його фахової підготовки у вищому навчальному закладі.

Рекомендації: Створення профілактичної програми щодо підвищення особистісного і професійного потенціалу психолога повинно включати в першу чергу психологічний супровід професійної діяльності психолога; підвищення психологічної і соціально-психологічної його компетентності, оволодіння прийомами і техніками подолання особистісно-професійних деформацій та деструкцій, прийомами і техніками рефлексії та корекції стратегій подолання професійних криз і деформацій.

Література:

1. Безносков С.П. Профессиональная деформация личности. СПб.: Речь, 2004. 272 с.
2. Дружилов С.А. Профессиональные деформации как индикаторы дезадаптации и душевного неблагополучия человека. Сибирский педагогический журнал. 2010. № 6. С. 171-178.
3. Зайчикова Т.В. Технології практичної психології щодо подолання вигорання майбутніх фахівців системи «людина-

- людина». Практична психологія в системі вищої освіти: теорія, результати досліджень, технології: колективна монографія / за заг. ред. проф. Н.І. Пов'якель. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. С. 313-324.
4. Іваненко Б., Євтушенко І. Глибинна психокорекція та упередження психічного вигорання. Частина 1. К.: Главник, 2008.
  5. Майсак Н.В. Профилактика личностных деформаций и деструкций специалистов стрессогенных профессий: учебно-метод. пособие для студентов вузов. М.: НОУ ВПО «МПСУ», 2012. 288 с.
  6. Петрова В.Н. Профессиональные деформации и «размывание» образа будущего у школьных психологов. Сибирский психологический журнал. 2005. № 22. С. 91-94.
  7. Пов'якель Н.І. Професійна рефлексія психолога-практика. Практична психологія та соціальна робота. 1998. № 6 – 7. С.3-6.
  8. Чайкіна Н. О., Чайкіна А.О. Адаптивні стратегії підприємців в умовах економічних ризиків і загроз / Person, Family, and Society: Interdisciplinary Approach to the Harmonization of Interests [Monograph]. // Authors of articles edited by O.Bilychenko, M.Duczmal, I. Ostopolets. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. P. 296 – 303.
  9. Чайкіна Н. О. Модель адаптивної стратегії фахівця / Психологія і особистість: науковий журнал. № 2 (12) Київ-Полтава, 2017. С. 310-318.
  10. Чемодурова Ю.М. Теоретико-методичні аспекти психопрофілактики професійних деформацій практичних психологів. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Додаток 1 до Вип. 29, Том II. К.: Гнозис, 2013. 518 с. С. 310-315.
  11. Kaslov N. Competencies in professional psychology. American Psychologist. 2004. № 56. P. 774-781.

HOW TO PREVENT EMOTIONAL BURNOUT FOR PROGRAMMERS

Kateryna Tkachenko

Student of Kharkiv National University of Radio Electronics

Mykola Andrushchenko

Student of Kharkiv National University of Radio Electronics

Keywords: professional burnout, burnout syndrome, software developer, contemporary work environment, physical signs, behavioral signs, emotional signs, stress, self-prevention.

The problem of professional burnout is extremely relevant in our fast-paced, competitive modern world and could be called “a disease of civilization”. Not to be at risk, not only should every person be aware of both causes and consequences of emotional burnout syndrome, but also learn how to take care of their mental hygiene.

The term “professional burnout syndrome” (burnout) was introduced in 1974 by an American psychologist H. Fredenberg. Burnout is a state of emotional, physical, and mental exhaustion caused by excessive and prolonged stress. It occurs when you feel overwhelmed, emotionally drained, and unable to meet constant demands. As the stress continues, you begin to lose the interest and motivation that led you to taking on a certain role in the first place [1].

Initially, this term was applied to people who were professionally trained in the field of “helper” professions: doctors, priests, teachers, lawyers, social workers, psychotherapists etc. [2]. In recent years programmers have been added to the list of occupations with high risk of profes-

sional burnout occurrence [3]. Due to the fact that the profession of software developer is becoming more and more popular and demanding, it is relevant to study causes of progression and methods of self-prevention of burnout of IT-specialists.

Nowadays, the main driving force of most IT-companies is Generation Y. Young people have completely different expectations from work, unlike their parents: high salaries or good offices are not enough for them. Non-material values, such as big goals, interest, and creativity are in the first place. This is why getting job satisfaction becomes much harder in contemporary work environment.

Besides, frequent replacement of projects is a usual practice for programmers, testers, and managers. Work “for yesterday”, overtime, “digesting” tons of information – all this leads to either professional growth or professional burnout.

Project managers are subjected to burnout syndrome even to bigger extent than ordinary IT-specialists. The managers work under pressure from both sides: their superiors and their subordinates.

The burnout syndrome is especially dangerous for the companies, since effectiveness of employees depends on their emotional state and the productivity of their work. In fact, one “burned out” project manager is much more dangerous than ten “burned out” developers. It’s important to deal with burnout right away because of its numerous consequences [3, 4].

It is supposed that the main causes of burnout in IT-sphere are:

- highly intensive and stressful cognitive work that requires constant mental tension;
- chronic stress – it is said that “not a day goes by without failures when creating software”;
- difference between personal expectations and reality (it can be either the lack of interesting creative tasks or work on super complicated ones) [4];

lack of physical activity, fixed work posture, eye strain.

Negative effects of burnout affect almost every area of human life – including your home, work, and social life. Burnout can also cause long-term changes to your body that make you vulnerable to illnesses like cold and flu.

How to recognize burnout yourself?

Most of us have days when we feel helpless, overloaded, or unappreciated – when dragging ourselves out of bed requires the determination of Hercules. If you feel like this most of the time, however, you may be burned out.

Burnout is a gradual process. It doesn’t happen overnight, but it can creep up on you. The signs and symptoms are subtle at first, but become worse as time goes on.

Think of the early symptoms as red flags that something is wrong and needs to be addressed. If you pay attention and actively reduce your stress, you can prevent a major breakdown. If you ignore them, you’ll eventually burn out.

Physical signs and symptoms of burnout are feeling tired and drained most of the time; lowered immunity, frequent illnesses; frequent headaches or muscle pain; change in appetite or sleep habits.

Emotional signs and symptoms of burnout are sense of failure and self-doubt; feeling helpless, trapped, and defeated; detachment, feeling alone in the world; loss of motivation; increasingly cynical and negative outlook; decreased satisfaction and sense of accomplishment.

Behavioral signs and symptoms of burnout withdrawing from responsibilities: isolating yourself from others; procrastinating, taking longer to get things done, using food, drugs, or alcohol to cope; taking out your frustrations on others; skipping work or coming in late and leaving early [5].

It is important to distinguish stress and burnout. Burnout may be the result of unrelenting stress, but it isn’t the same as too much stress. Stress, by and large, involves too much: too many pressures that demand too much of you physically and mentally. However, stressed people can still imagine that if they can just get everything under control, they’ll feel better. Burnout, on the other hand, is about not enough. Being burned out means feeling empty and mentally exhausted, devoid of motivation, and beyond caring. People experiencing

burnout often don't see any hope of positive change in their situations. If excessive stress feels like you're drowning in responsibilities, burnout is a sense of being all dried up. And while you're usually aware of being under a lot of stress, you don't always notice burnout when it happens [5].

There are general recommendations for workers how to avoid professional burnout [1, 2]. The main advice is to find balance in your life. Look for meaning and satisfaction elsewhere in your life: in your family, friends, and hobbies. Focus on the parts of your life that bring you joy. Take time off. If burnout seems inevitable, try to take a complete break from work; monitor your health (sleep, nutrition, and physical activity), etc.

There are also some specific tips for software developers [3]:

1. Play, learn, experiment. It's very profitable and productive in the short run to just do the thing you do best. Deliberately dedicating 20% of your time for goofing around with technology is one of the most effective strategies for avoiding burnout. Goofing around may involve trying out new libraries, creating something fun and not related to work.

2. Take breaks and allow yourself to indulge in other passions. There are many interesting activities besides programming. Hint: sports, cultural events, reading, Lego, socializing, fishing. If you keep

on doing just one thing all the time, such as programming, one you day will inevitably wake up burned out and hating yourself for having no life.

3. Consider changing switching jobs or starting a different project. It may be that you are stuck doing uninteresting, soul-sucking jobs at your current job such as tweaking existing codebase all day long.

4. Invest in a good working environment and don't be cheap on your tools. Thus get the PC that will compile quick and not keep you waiting. Make sure you have a comfortable chair, table and monitors well set-up.

References:

1. Schaufeli W.B. Burnout: a short socio-cultural history, in: Burnout, fatigue, exhaustion (Ed. S. Neckel). Springer international publishing, 2017. – P. 105-127.
2. Maslach C., Schaufeli W. B. & Leiter M. P. Job Burnout // *Annual Review of Psychology*. – 2001. – Vol. 5. – P. 39–422.
3. Singh P., & Suar D. Health consequences and buffers of job burnout among software developers // *Psychological Studies*. – 2013. – P. 20–32
4. Robert F., Lefteris A., Richard T. Links between the personalities, views and attitudes of software engineers // *Information and Software Technology*. – 2010. Vol. 52. – P. 611–624.
5. Shirom A., Melamed S., Toker S., Berliner S. Burnout and health review: current knowledge and future research directions, In G. Hodgkinson & F. Ford (Eds.) // *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, 2005. – P. 269-308.

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ НА ОСНОВЕ УВАЖЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА, ДЕМОКРАТИИ И ТОЛЕРАНТНОСТИ В ЕВРОПЕ

Башашкин Никита

студент, Экономический Университет Варны

Научный руководитель

Okulicz-Kozaryn Walery Dr.hab, MBA, professor Wroclaw University of
Environmental and Life Sciences

Ключевые слова: Европа, права человека, демократия, толерантность

В процессе развития человечества появилась необходимость в управлении поведением людей, порядком и общим мироустройством. Из столетия в столетие инструменты этого управления имели тенденцию к смягчению и либерализации. Ключевую роль в развитии мировой культуры, ненасильственной власти, уважения к человеку и толерантности сыграло образование.

Рассмотрим процесс ненасильственного культурного становления со старта нашей эры. Государственные образования, существовавшие в то время (Рим, Гарамантия, Парфия и т. д), довольно сильно различались по политическим, экономическим и культурным параметрам, однако имели общую черту – они поддерживали закон и порядок насильственными методами. Культурный комплекс основывался на религии. В зависимости от региона вероисповедание различалось (в большинстве локальный политеизм), но всегда являлось неотъемлемой частью государственного аппарата управления. Образование в начале первого тысячелетия также в

платформе имело теологические убеждения и объясняло миропорядок соответствующе. Религия играла роль сдержек и противовесов в условиях тотальной безграмотности подавляющей части населения с одной стороны и тиранией власти с другой. Религиозные убеждения были весьма жестокими и находили приемлемым такие способы достижения политических целей как войны и малые вооружённые конфликты, а также различные виды смертной казни как наказание за преступления.

Через тысячу лет проблема насилия стояла по-прежнему остро. В зависимости от убеждений, отношение к нему в вероисповеданиях варьировалось, но было, в целом, негативным. Всегда можно было найти аспекты, где решением той или иной проблемы являлась пролитая кровь. Органов светской власти не существовало, они были либо тесно сплетены с религиозной деятельностью: «С конца XV века, когда в Европе начинают распространяться представления о массовом присутствии заключивших договор с не-

чистой силой ведьм среди обычного населения, в её компетенцию начинают входить процессы о ведьмах. Подавляющее число приговоров о ведьмах вынесли светские суды католических и протестантских стран позже, в XVI и XVII веках», либо государственная власть была в руках кардиналов, митрополитов или муфтий.

Несомненно, религиозность была совершенно необходима человечеству для соблюдения порядка и развития общества. Простые люди боялись божеств и жили по «уставу», которым многие века являлись священные книги.

Долгое время наука и религия шли в ногу и лишь пару сотен лет назад это изменилось. Образованные слои общества начали, постепенно, скептически относиться к вероисповеданиям, что раньше было невозможным из-за страха перед инквизицией. Рациональное мышление стало шагом вытеснять теологические убеждения. Мироустройство больше не объяснялось примитивными понятиями о божествах или трех китах, но дало дорогу гораздо более комплексным научным теориям. Постепенно образование становилось доступнее и все больше людей принимались за изучение разных предметов. Человек больше не оправдывал свои действия догматами религии, а брал персональную ответственность за свои поступки.

Параллельно ментальному развитию общества, происходила гуманизация институтов власти. Тоталитарные и авторитарные режимы стали усту-

пать место демократическим движениям, военизированные государства – республикам. Стали появляться правовые нормы.

В последние десятилетия прошлого века, государства, одно за другим, принимали антинасильственные законы, отказались от смертной казни (уже в начале 1960-х годов несмотря на то, что большинство стран использовали смертную казнь, составители Международного пакта о гражданских и политических правах (МПГПП) стали предпринимать первые шаги для отмены смертной казни в международном праве), установили законодательную защиту прав и свобод человека. В последние годы начали формироваться нормы на основе толерантности. Они подразумевают под собой результат многолетней борьбы людей разных рас, национальностей и пола за справедливость и равенство. Уважение к правам человека является краеугольным камнем в основе современной системы мироустройства. Образование, в свою очередь, опирается исключительно на науку, в ней больше нет места субъективным религиозным учениям (исключение – теологические школы), институты семьи, государства и общества давно отказались от применения любого вида насилия или давления к индивидам и научились подталкивать к развитию человеческую личность.

Вывод: Многосторонний анализ информации показал, что страны-члены Европейского Союза максимально стремятся к гуманизации и либерализ-

зации жизни общества. Перманентное развитие демократии и толерантности лишь ускоряет давно начавшиеся процессы.

Список использованных источников

1. <https://proza.ru/2010/02/25/1153>
2. <https://www.ohchr.org/RU/Issues/DeathPenalty/Pages/DPIndex.aspx>

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ ЄДИНОГО ВНЕСКУ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ

О.П. Зоря,

к.с.н., доцент

Національний університет «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

В.В. Коваленко,

магістрант

Національний університет «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

Ключові слова: облік, база нарахування єдиного внеску, єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, платники єдиного внеску, порядок обчислення і сплата єдиного внеску.

Keywords: accounting, single contribution accrual base, single contribution to the obligatory state social insurance, single contribution payers, the procedure for calculating and paying a single contribution.

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Правові та організаційні засади забезпечення збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, умови та порядок його нарахування і сплати визначає Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загально-

обов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 08.07.2010 р. (редакція від 08.08.2020 р.).

Порядок нарахування, обчислення і сплати єдиного внеску визначається Законом, в частині адміністрування – Податковим кодексом України, та прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

Згідно Закону «Про внесення змін до Закону України «Про державний бюджет України н 2020 рік» № 822 – IX, який парламент ухвалив 25.08.2020 року с 01.09.2020 р. мінімальна заробітна плата складає 5000 грн., мінімальний страховий внесок з ЄСВ – становить 1100 грн. (5000 грн. × 22 %).

Таблиця.

Кореспонденція бухгалтерських рахунків нарахування єдиного соціального внеску

№ з/п	Зміст господарської операції	Проводки	
		Дебет	Кредит
1	Нарахований ЄСВ по робітниках виробництва	23	651
2	Нарахований ЄСВ по загальновиробничому персоналу	91	651
3	Нарахований ЄСВ по адміністративних працівниках	92	651
4	Нарахований ЄСВ по працівниках збуту	93	651
5	Нарахований ЄСВ по лікарняних (перші 5 та наступні дні)	949	651
6	Нарахований ЄСВ по відпускним	471	651
7	Сплачений ЄСВ до бюджету	651	311

Методологічні засади організації бухгалтерського обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування визначає Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. № 291 Редакція від 29.10.2019 р.), яка встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку нарахування та сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ).

Розглянемо кореспонденцію бухгалтерських рахунків нарахування єдиного соціального внеску:

Отже, відповідність системи обліку бухгалтерського обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування згідно з вимогами міжнародних стандартів, це шлях підвищення якості облікової інформації вітчизняних підприємств.

Література:

1. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 8 липня 2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 10.10.2020).
2. Закон України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14 січня 1998 року № 16/98- ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 10.10.2020).
3. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-17. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> дата звернення 10.10.2020).
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 10.10.2020).
5. Верига Ю.А. Фінансовий облік [текст]: навч. посіб. /Ю.А. Верига, Т.В. Гладких, М.М. Орищенко. – К.: «Центр учбової літератури», 2020. – 438 с.

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Марченко О.А.

Професор, доктор економічних наук

Сальникова М.В.

Магістр економіки

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Ключові слова: туризм, курортно-туристичні ресурси, розвиток, курортна сфера, маркетингові дослідження, державна підтримка.

Key words: tourism, resort and tourism resources, development, and resort business, marketing research, public support.

Україна володіє багатими природно-кліматичними, культурно-історичними та національно-етнографічними ресурсами, які створюють передумови для розвитку багатьох видів туризму. Більшість регіонів України має туристичні ресурси, які відносяться до всіх трьох груп, що дає можливість виходу на туристичний ринок з приваблюючими туристичними пропозиціями. Поступово туристичні можливості використовуються політиками, бізнесменами, вченими, спортсменами, артистами, просто рядовими громадянами з усіх країн світу, які приїждять в Україну з метою вивчення та обміну передовим досвідом в авіабудуванні, металургії, медицині, участі в спортивних змаганнях, проведенні концертних заходів та ін. В Україні вже стало регулярним проведення міжнародних і національних туристичних виставок, салонів, бірж, ярмарків, фестивалів, конкурсів, які з кожним роком залучають все більше і більше іноземних гостей.

Отже, маючи такий ресурсний по-

тенціал, туризм України повинен сприяти зміцненню економіки країни, наповненню державного бюджету, зростанню добробуту українських громадян, збереженню історико-культурної спадщини, піднесенню духовного потенціалу суспільства [1].

Визначимо шляхи вирішення проблем вітчизняного туризму на національному, регіональному та місцевому рівнях через удосконалення механізмів державного регулювання туристичної галузі та з урахуванням зарубіжного досвіду. Зазначимо, що способи та методи впливу, які використовуються сьогодні для регулювання туристичної галузі, далеко не завжди виявляються адекватними сучасним умовам та тенденціям. Тому для зміни ситуації на краще необхідним є вдосконалення механізмів регулювання господарської діяльності з урахуванням досвіду країн з розвинутою туристичною галуззю, формування нових соціально-економічних підходів до стратегії розвитку національного ту-

ристичного комплексу і системи управління туристичними процесами як на державному, так і на регіональному рівнях. Виходячи з цього, можна описати підходи до формування стратегії розвитку туризму в Україні з виділенням пріоритетних видів і напрямів державного регулювання розвитку туристичної галузі [2].

У цьому контексті видається необхідним прийняття законів, які забезпечать ефективне функціонування галузі: «Кодексу туризму», законів України «Про сільський туризм», «Про соціальний туризм», Концепції розвитку українських курортів, а також внесення окремих поправок до законів України «Про туризм», «Про місцеве самоврядування» (щодо функцій органів місцевого самоврядування в галузі туризму) тощо.

Аналіз проблем курортної сфери України свідчить про необхідність реорганізації всієї системи та зміни механізмів управління на державному, регіональному та місцевому рівнях. З цією метою необхідно на державному рівні переосмислити роль санаторно-курортних закладів у національній системі рекреації та оздоровлення населення і функції, які вони виконують. Лише зі зміною методологічних підходів держава зможе розробити нові концепції розвитку як самих курортів, так і санаторно-курортного обслуговування населення. У подальшому на базі цих концепцій буде розроблено програму стратегічного розвитку цієї сфери з поглибленням спеціалізації курортів та обов'язковим чітким ви-

значенням прав власності.

Забезпечення сталого розвитку туристичної галузі значною мірою має базуватися на модернізації інфраструктури туристичної та курортно-рекреаційної сфери. З цією метою видається необхідним запровадити спеціальний інвестиційний режим для сприяння будівництву і реконструкції готелів та інших об'єктів туристичної інфраструктури, що має спонукати іноземних та вітчизняних інвесторів вкладати кошти у туристичну індустрію. Водночас необхідне запровадження практики прямого фінансування з державного та місцевих бюджетів заходів щодо розвитку туристичної інфраструктури, зокрема облаштування маршрутів, місць для відпочинку в лісах та гірських районах, громадських пляжів, оглядових майданчиків, центрів туристичної інфраструктури тощо [3].

Зазначимо, що умовою регіонального розвитку туризму є чіткий розподіл повноважень між центральними та регіональними галузевими органами влади, а також між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Доцільним є делегування органам місцевого самоврядування повноважень щодо розвитку місцевого туризму: створення регіональних туристичних корпорацій, туристичних інформаційних центрів, розбудови інфраструктури, залучення інвестицій тощо. Ефективному здійсненню делегованих повноважень може сприяти створена на рівні центрального органу виконав-

чої влади, до компетенції якого належать питання туристичної галузі, робоча група фахівців, що на основі нормативно-правової бази України, з урахуванням зарубіжного досвіду розроблятиме конкретний план заходів для кожного окремого туристичного регіону та дасть змогу втілити його в життя [1].

Відомо, що самостійний розвиток туристичної галузі без суттєвої державної підтримки, який відбувався протягом останніх десятиліть, призвів до практично монополії комерційних форм та видів туризму. З метою зниження соціального напруження в галузі і в суспільстві в цілому необхідне впровадження державної політики соціалізації туристичної галузі.

Рациональне використання рекреаційних ресурсів держави обумовлене доцільною політикою в цьому напрямку. Стійкий розвиток туризму є необхідною умовою за наявних негативних наслідків, що пов'язані з цією галуззю економіки, тому завданням статті є огляд передумов та засад такого туризму, який характеризується конкурентоспроможністю та не несе негативних наслідків [4].

Проведений аналіз сучасного стану розвитку курортно-туристичної сфери в Запорізькій області доводить, що потенціал курортних закладів та туристичної використовується неефективно, тому доцільне удосконалення діяльності курортно-туристичної сфери регіону через:

- створення цілісної системи державного управління туризмом і курортами в області;

- збільшення темпів зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму області;

- покращення стану туристичної, сервісної та інформаційної інфраструктури курортних зон області;

- збалансування соціальної та економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів та необхідності їх збереження;

- підвищення забезпеченості туристичної і курортної галузі висококваліфікованими спеціалістами;

- удосконалення бази даних стосовно об'єктів туристичної та курортної сфери;

- збільшення темпів процесів модернізації застарілої курортно-рекреаційної та туристичної інфраструктури та залучення інвестицій в їх розвиток;

- оптимізацію оподаткування курортно-туристичної діяльності, що сприятиме підвищенню дохідної частини бюджету;

- підвищення рівня маркетингових досліджень у сфері туристсько-екскурсійної та санаторно-курортної діяльності, посилення інформаційно-рекламного забезпечення на внутрішньому і, особливо, на зовнішньому ринках.

Література:

1. Марченко О.А. Трансформації та удосконалення регіональної структури туристичної галузі: монографія/ О.А. Марченко. – Херсон: Айлант, 2014. – 362 с.
2. Marchenko Oksana, Marmul Larysa, Pylypenko Kateryna, Velychko Tetiana and Hranovska Viktoriia. Financial and taxation aspects of tourism activities development// International Journal of Management (IJM). – Volume 11. – Issue 3 March 2020). – P. 287-293.

3. Марценюк Л. В. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні / Л. В. Марценюк // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2015. – № 3. – С. 76-82 3. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
4. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/168-2017-%D1%80>.

СУТНІСТЬ РЕЖИМУ ПРАЦІ ТА ВІДПОЧИНКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Гурбик Ю.Ю.

кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького

Главацький В.А.

магістрант факультету інформатики, математики та економіки,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького

Ключові слова: праця, відпочинок, чергування, режим праці, підприємство.

Key words: work, rest, alternation, mode of work, enterprise.

В сучасних посткоронавірусних умовах розвитку українського підприємництва, важливим завданням у процесі управління персоналом на сучасному підприємстві є ефективна та раціональна організації режиму праці та відпочинку. Для кращого розуміння цього завдання на наш погляд керівники підприємств повинні чітко розуміти сутність та зміст режиму праці та відпочинку на підприємстві, його структуру, значення та основні перешкоди, які виникають під час забезпечення досліджуваного процесу.

Перед тим, як безпосередньо перейти до розгляду сутності режиму праці та відпочинку на підприємстві, хочемо зазначити, незважаючи на те, що в даний час у вітчизняних нормативно-правових актах та науково-методичній літературі часто використовують поняття – «режим праці та відпочинку». безпосередньо у Кодексі законів про працю України [2] використовується термін «режим ро-

боти» (наприклад, у ст. 13 та ст. 32). Тому на наш погляд дане поняття потребує подальшого наукового та юридичного осмислення та уточнення.

У таблиці 1 наведено сучасні тлумачення поняття «режим праці та відпочинку», які показують важливість цього процесу на підприємстві та розкривають його сутність та зміст.

Аналіз наукової літератури, показав, що в основному виділяють наступні види режимів праці і відпочинку на підприємстві:

- змінний – визначає тривалість змін, час їх початку і закінчення, тривалість і час початку і закінчення перерв у роботі;

- добовий – включає число змін в добу;

- тижневий – передбачає різні графіки роботи, кількість вихідних днів за тиждень, роботу у вихідні чи святкові дні, порядок чергування змін;

- місячний – визначає кількість робочих і неробочих днів у даному міся-

Таблиця 1

Глумачення поняття «режим праці та відпочинку»

Автор	Визначення поняття
Л. І. Скібіцька	Встановлені для кожного виду робіт порядок чергування та тривалості періодів роботи й відпочинку, які підтримують високу працездатність, збереження здоров'я працюючих; він передбачає правильне чергування часу роботи з мікропаузами та перервами на відпочинок з урахуванням специфіки виробництва або виконуваних функцій [5, с. 209-210].
Я. В. Крушельницька	Під режимом праці і відпочинку розуміють загальну тривалість трудової діяльності протягом доби, тижня, місяця, року, частоту і тривалість періодів трудової активності і перерв у процесі цієї активності, співвідношення і чергування цих періодів [3, с. 292].
Російська енциклопедія з охорони праці	Співвідношення і зміст періодів роботи і відпочинку, при яких висока продуктивність праці сполучається з високою стійкою працездатністю людини без ознак надмірного стомлення протягом тривалого періоду [4].
Енциклопедичний словник з психології та педагогіки	Чергування періодів роботи і перерв, яке встановлюється на основі аналізу працездатності з метою забезпечення високої продуктивності праці і збереження здоров'я працівників [6].

ці, кількість працівників, які отримують відпустки, тривалість основних і додаткових відпусток;

– щорічний – визначає чергування робочих періодів з періодами тривалого відпочинку, пов'язаного з черговими відпустками [1, с. 163-166].

Отже, встановлення найоптимальніших режимів праці та відпочинку є одним із найважливіших факторів для покращення організації роботи на сучасному підприємстві. А тому чітке розуміння сутності та змісту даного процесу фахівцями з управління персоналом на підприємстві, на наш погляд є запорукою його прибуткової діяльності в складних та конкурентних умовах розвитку підприємництва в Україні.

Література

1. Жулина Е.Г. Экономика труда: учебное пособие. Москва: Эксмо, 2010. 208 с.
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII / Верховна Рада. УРСР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 22.10.2020)
3. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці: підручник. Київ: КНЕУ, 2003. 367 с.
4. Российская энциклопедия по охране труда // Словари и энциклопедии на «Академике» URL: <https://labor.protection.academic.ru/1368> дата обращения: (20.10.2020)
5. Скібіцька Л.І. Організація праці менеджера: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 360 с.
6. Энциклопедический словарь по психологии и педагогике //Словари и энциклопедии на «Академике» URL: https://psychology_pedagogy.academic.ru/14755 дата обращения: 19.10. 2020)

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Гурбик Ю.Ю.

кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького

Біляєв С.С.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького

Хитрова Г.О.

магістрантка факультету інформатики, математики та економіки,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького

Ключові слова: прибуток, класифікація, критерій, економічний підхід, бухгалтерський підхід, підприємство.

Key words: profit, classification, criterion, economic approach, accounting approach, enterprise.

Прибуток – це найважливіша економічна категорія, яка забезпечує позитивний фінансовий результат діяльності суб'єкта господарювання, характеризує ефективність виробництва, відображає стан продуктивності праці, якість виготовленої продукції, рівень собівартості, створює умови для оновлення та модернізації матеріально-технічної бази підприємства, стимулює його інноваційний розвиток тощо [2, с. 286].

Необхідно відмітити, що в процесі управління прибутком підприємства використовують його різні класифікації. У таблиці 1 наведено сучасні класифікації прибутку підприємства, які використовують у своїх наукових працях вітчизняні дослідники.

Також слід зауважити, що у вітчизняній економічній науці існують два

основних підходи, щодо визначення сутності поняття «прибуток підприємства» – економічний та бухгалтерський.

Економічний підхід полягає в тому, що прибуток підприємства розглядають, як «різницю між зовнішніми і внутрішніми (наявне обладнання, грошовий капітал, інші активи) витратами [5, с. 193].

Бухгалтерський підхід – визначає прибуток підприємства, «як різницю між доходами від продажу товарів і послуг і бухгалтерськими витратами (або явними витратами, що йдуть на оплату робочої сили, придбання основного та оборотного капіталу, оренду землі, транспортних і комунальних послуг, відсотків за кредит та ін.) [5, с. 193].

Таблиця 1

Класифікація видів прибутку на підприємстві

Критерій	Види прибутку
В залежності від формування	- валовий (балансовий); – операційний; – прибуток від звичайної діяльності; – чистий.
Залежно від виду діяльності, завдяки якій отримано прибуток	- прибуток від реалізації товарів та платних торгових послуг, тобто прибуток від торгової діяльності; – прибуток від реалізації продукції неторгової діяльності (виробничої, транспортної, посередницької тощо); – прибуток від реалізації майна, що є власністю підприємства (основних фондів, нематеріальних активів); – прибуток від проведення позареалізаційних операцій, у складі якого виділяють: прибуток від інвестиційної діяльності, прибуток від орендних операцій, прибуток від інших позареалізаційних операцій.
Залежно від порядку визначення	- балансовий; – оподатковуваний; – чистий.
Залежно від методики оцінки	– номінальний; – реальний прибуток.
Залежно від мети визначення	- бухгалтерський; – економічний.
Залежно від розмірів підприємства	- мінімальний; – цільовий; – максимальний.

Розроблено за даними [1, 3, 4].

Таким чином, прибуток підприємства є його ключовою та фундаментальною економічною категорією, а тому подальші наукові дослідження його основних видів, підходів до класифікації, процесів формування, розподілу та використання в господарській діяльності підприємства – є важливим нагальним завданням сучасної української науки.

Література

1. Болтянська Л.О., Андреева Л.О., Лисак О.І. Економіка підприємства: навчальний посібник. Херсон: Олді-плюс, 2015. 668 с. URL: https://pidru4niki.com/82247/ekonomika/sutnist_vidi_formuvannya_rozpodil_pributku_pidpriyemstva#21 дата звернення: 25.10.2020)
2. Гурбик Ю.Ю., Миронов О.С. Сутність та зміст поняття «прибуток підприємства» у вітчизняній науці. Сучасний рух науки: тези доп. VI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 4-5 квітня 2019 р. Дніпро, 2019. С. 286 – 290
3. Жадько К.С., Котенко В.С. Теоретико-методичні підходи до формування прибутку підприємства і шляхів його збільшення. Молодий вчений. 2016. № 10 (37). С. 373 – 376
4. Марцин В.С. Економіка торгівлі: підручник. Київ: Знання, 2006. 402 с. URL: https://pidru4niki.com/19110522/ekonomika/pributok_rentabelnist_pidpriyemstv_spoz_hivchoyi_kooperatsiyi#28 дата звернення: 23.10.2020)
5. Мочерний С.В. Політекономія: підручник. Київ: Вікар, 2003. 386 с.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН НА СВОБОДУ СЛОВА

Проць Іванна Миколаївна

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук
Львівський державний університет внутрішніх справ

Кича Анастасія Андріївна

здобувач вищої освіти 3 курсу, юридичного факультету,
освітнього ступеня «Бакалавр»
Львівський державний університет внутрішніх справ

Ключові слова: *міжнародно-правовий захист*, особисті права, захист, свобода думки і слова.

Keywords: international legal protection, personal rights, protection, freedom of thought and speech.

Актуальність даної проблематики по-являється тим, що в історії людства питанням свободи думки, слова і переконань надавалася і надається велика увага – саме тому дана тема постійно підлягає вивченню та узагальненню з боку теоретиків та дослідників. Людина, її права і свободи становлять у правовій державі найвищу соціальну цінність, саме на їхнє забезпечення й найповнішу реалізацію у суспільному житті має бути спрямована уся державна діяльність і насамперед діяльність у сфері державного управління.

Вивченням даної проблематики займалися: Колодій А.М., Олійник А.Ю., Приступенко Т.О., Шевчук С., Оніщенко, О.В. Зайчука та інші.

Свобода в широкому розумінні – це можливість і здатність людини робити вибір згідно зі своїми, ніким не нав'язаними переконаннями, обумовлювати свої вчинки світоглядними уявленнями, сформованими за власним бажан-

ням.

Виняткове значення свободи слова влучно сформулював англійський драматург Р. Шерідан у відомому афоризмі: «Свобода преси – єдина з громадянських свобод, яка здатна гарантувати всі останні». Свобода слова – досить небезпечно, але конче потрібне демократичній державі право людини. «Держава може дійти сум'яття, – писав французький консервативний політик де Бональд, – внаслідок того, що пишуть часописи, але вона може загинути внаслідок того, про що вони мовчать» [1, с. 78].

Чинна Конституція України в статті 34 регламентує і гарантує право людини та громадянина на свободу думки, слова і переконань: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань...». Тому право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань означає свободу збирати, зберігати, використовувати і поши-

рвати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір, без втручання держави та інших соціальних інституцій [2, с. 184].

Свобода вираження поглядів є невід'ємною гарантією незалежного функціонування демократії, що знайшло своє відображення в системі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та було закріплено в ст. 10 цієї конвенції. Автори конвенції, намагаючись розробити, так би мовити, спільну конституцію для післявоєнної Європи, не могли не визначити в ній відповідну гарантію захисту цієї свободи. Це право включає свободу дотримання власних поглядів, одержання й передачі інформації та ідей без втручання органів державної влади й незалежно від кордонів [3].

Свобода думки і слова від самого початку посідала окреме й доволі помітне місце в конституційному праві країн розвиненої демократії, оскільки вона становить суттєве підґрунтя демократичного суспільства та «основну умову його прогресу й розвитку кожної особистості». Таке розуміння ролі свободи вираження поглядів у конституційній демократії характеризує, зокрема, конституційне право Ізраїлю. Як визначив Верховний Суд Ізраїлю, «свобода вираження поглядів тісно пов'язана з демократичними процесами. Вона є не тільки засобом чи інструментом, але й метою сама по собі. Свобода вираження є одним із найголовніших прав і разом із подібним правом на свободу совісті ста-

новить передумову для реалізації майже всіх інших свобод» [4].

Міжнародним правом розроблена низка стандартів, спрямованих на захист свободи слова, інформації, вираження своєї думки. В першу чергу, вони встановлені статтею 19 Загальної декларації прав людини, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, Конвенцією про права дитини, Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод, Американською Конвенцією про права людини, Африканською Хартією про права людини і народів, інших актах присвячених правам людини, що мають міжнародний та регіональний характер. Україна на шляху до демократичної правової держави здійснює розвиток правозахисних механізмів з урахуванням міжнародно-правових стандартів і формує нормативно-правову базу, за допомогою реєстрації загальноновизнаних норм і принципів міжнародного права.

Преамбула Декларації ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань містить дуже важливі в світі нашого дослідження положення: «Ігнорування та порушення прав людини та основних свобод, зокрема права на свободу думки, совісті, релігії або переконань будь-якого роду, є прямо чи побічно причиною війн та тяжких страждань людства. Релігія або переконання є для кожного, хто їх дотримується, одним з елементів його розуміння життя, тому свободу релігії або переконань слід повністю дотримуватися та гарантувати».

У практиці Європейського Суду з прав людини свобода вираження думок, поглядів і переконань з самого початку посідала окреме і доволі помітне місце, оскільки вона, за висловом Суду, становить суттєве підґрунтя демократичного суспільства та основну умову його прогресу і розвитку кожної особистості [5, с. 422].

Підсумкова декларація Варшавсько-го саміту зазначає, що однією з основних задач Ради Європи на наступні роки є зміцнення демократії, ефективного правління та верховенства закону в державах -членах РЄ, а це, в свою чергу, означає, що глави держав та урядів держав – членів Ради Європи підтвердили свою прихильність тому, щоб гарантувати та розвивати свободу слова. П. 3 Декларації називається «Боротьба з кіберзлочинністю та зміцнення прав людини в інформаційному суспільстві» і містить положення щодо гарантування права особи на свободу слова, думки та своїх переконань: «Ми підтверджуємо важливість дотримання прав людини в інформаційному суспільстві, зокрема, свободи вираження своєї думки. Рада Європи і далі буде розроблювати принципи та основні напрями для забезпечення дотримання прав людини та верховенства закону в інформаційному суспільстві. Рада Європи буде займатися проблемами, що виникають в зв'язку з використанням інформаційних та комунікаційних технологій з метою захисту прав людини по відношенню до порушень, пов'язаних із зловживаннями інформаційних та комунікаційних технологій».

Отже, проведений аналіз національних (українських) і міжнародних нормативно-правових актів, на жаль, говорить про те, що в Україні законодавчо-правова база з питань гарантування, захисту і охорони права людини і громадянина на свободу слова, думки і переконань не така багата і різноаспектна, як в зарубіжних країнах. Це свідчить про те, що нашій державі та її посадовцям необхідно не лише декларувати пріоритет прав і свобод особи, а й починати виконувати задекларовані принципи і положення. Розпочати цю діяльність, звичайно, необхідно із реального гарантування, охорони і захисту права на свободу слова, думки, переконань і поглядів, тому що саме цей вид особистих прав людини і становить основу її життєдіяльності та існування в суспільстві як основного елемента демократичної правової держави та розвинутого громадянського суспільства.

Список літератури:

1. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / За заг. ред. В.О. Ріяки. Київ.: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
2. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: Навч. посіб. Київ Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифікована Законом України від 17 липня. 1997. №475/97-. ВР. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Приступенко Т.О Правовий аспект свобод людини: електронна бібліотека. URL: journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1590.
5. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Київ. Реферат, 2007. 848 с.

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ

Проць Іванна Миколаївна

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,

кандидат юридичних наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

Шпат Христина Ярославівна

здобувач вищої освіти 3 курсу, юридичного факультету,

освітнього ступеня «Бакалавр»

Львівський державний університет внутрішніх справ

Ключові слова: корупція, протидія корупції, антикорупційна діяльність, масштаби поширення корупції, антикорупційна політика.

Keywords: corruption, prevention of corruption, anti-corruption activities, the extent of corruption, anti-corruption policy.

В Україні, як і в усьому світі, корупцію віднесено до головних політичних, економічних та соціальних проблем. Вона визнана одним із самих загрозливіших явищ сучасності, що впливає на ефективність діяльності органів державної влади, гальмує економічний розвиток, несе загрозу багатьом елементам конституційного та суспільного ладу, а також національній безпеці держави. Корупція підриває засади демократичного устрою, довіру до влади, порушує принципи верховенства права, справедливості й рівності перед законом, відповідальності за вчинене діяння, чесної конкуренції; призводить до зростання тіньової економіки та падіння авторитету держави у міжнародному співтоваристві. За умов відсутності системної протидії корупції з боку держави та суспільства вона здатна до поширення та вкорінення у суспільних відносинах і в державній системі в цілому. Ефективність методів бо-

ротьби з корупцією набуває особливого значення для сучасного стану справ у країні, адже євроінтеграційні процеси на сучасному етапі вимагають приведення соціальних стандартів у відповідність до європейських, оскільки сумний досвід доношування країн-учасників змушує країни з розвиненими економіками більш ретельно відноситися до майбутніх членів-учасників Євросоюзу. У цьому контексті важливою проблемою виступає довіра європейського співтовариства до майбутніх членів Євросоюзу, особливо до України. На заваді до цього в Україні виступають різні соціальні аномалії, серед яких на рівні з високими показниками злочинності існує широко поширена корупція. Для подолання цього явища Україна веде спільну з країнами, що мають розвинену економіку протидію корупції не тільки у своїй державі, але й на міжнародному рівні. Саме тому для вітчизняної науки державного управління важ-

ливим виступає дослідження цього досвіду та пошуку шляхів його оптимізації [1, 304с.].

На сьогоднішній день в Україні налічується понад 100 нормативних актів, які спрямовані на вирішення проблеми запобігання та протидії корупції. Проте, наявність такої великої кількості актів зовсім не свідчить про те, що існуюча система є досконалою та ефективною [2, с.181].

Створення засад запобігання та протидії корупції в системі професійної освіти державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування необхідно починати з вивчення та аналізу законодавчо правового регулювання протидії корупції в Україні. Законодавчо правове регулювання протидії корупції в Україні полягає в упорядкуванні взаємодії та захисті інтересів суспільства шляхом встановлення певних правил, критеріїв і стандартів. Загальні правила, критерії та стандарти є обов'язковими без винятку для всіх громадян. Порушення правил, критеріїв або стандартів з боку окремих учасників створює загрозу для існуючого порядку в країні, а відтак зачіпає інтереси всіх учасників [3].

Законодавчо правове регулювання протидії корупції в Україні – це здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини у сфері соціального захисту з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку [4]. При розгляді істотних характеристик існуючого законодавчо правового регулювання потрібно враховувати два

аспекти: будь-яке законодавчо правове регулювання може розглядатися формально (право як регулятор) та змістовно (інтереси яких груп або прошарків суспільства цей регулятор обслуговує). Законодавчо правове регулювання протидії корупції в Україні на сьогоднішній день виконує встановлені функції, які є основним напрямом правового впливу та відбивають роль права в упорядкуванні суспільних відносин [5].

Законодавчо правове регулювання охоплює: – специфічну діяльність держави (її нормотворчих органів), пов'язану з виробленням юридичних засобів забезпечення їх дієвості. Змістом державно правового регулювання в цьому аспекті є багатоманітна діяльність правотворчих органів держави, яка пов'язується з вибором типу, методів, засобів юридичної регламентації поведінки та діяльності суб'єктів правового впливу; визначенням співвідношення нормативних та індивідуальних засобів регулювання; – державно правове регулювання, яке означає діяльність учасників суспільних відносин, спрямовану на пошук та притягнення засобів юридичного регулювання, для узгодження власної поведінки з правом, правовими принципами, цілями та призначенням [6].

Проблема запобігання корупції набула не тільки державного, але й світового характеру. Світовий досвід надає можливість порівняти національне законодавство із законодавством провідних країн світу з питання запобігання корупції.

Особливо активну роль у протидії зловживання владою відіграють засоби масової інформації. Світовий досвід доводить, що позитивних результатів у протидії корупції досягають ті країни, де влада перебуває під сильним тиском опозиції, яка контролює її, що вигідно і самій владі. Однак, за наявності загальних підходів, кожна держава розробляє власні національні механізми протидії корупції з урахуванням менталітету народу, історії, культури, рівня матеріального забезпечення тощо, оскільки підґрунтя корупції у країнах Азії, Африки та Європи досить різні.

До країн, які створили ефективний механізм протидії корупції, можна віднести: Фінляндію, Данію, Нову Зеландію, Ісландію, Сінгапур, Швецію, Канаду, Нідерланди, Люксембург, Норвегію, Австралію, Швейцарію, Великобританію, Австрію, Ізраїль, США, Чилі, Ірландію, Німеччину та інші. [7, с. 167].

Україна відіграє суттєву роль у боротьбі із корупцією у взаємовідносинах із країнами з розвиненими економіками. Це має відбуватися у взаємодії, оскільки:

– по-перше, для України є важливим досвід подолання корупційних проявів у європейських країнах;

– по-друге, для розвинених країн подолання корупції стратегічно важливе, враховуючи економічне співробітництво із Україною (захист інвестицій, державні гарантії імпорту-експорту тощо);

– по-третє, подолання корупції є основним фактором євроінтеграції

України, тому, що подолання корупції в Україні оздоровить економіку і створить з України прогнозованого надійного партнера для країн Європейського Союзу.

Дослідження міжнародного досвіду запобігання та протидії корупції свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали чинниками, що створюють загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя.

Список літератури:

1. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, ознаки, заходи протидії: монографія. К.: Атіка, 2001. 304 с.
2. Харина Є. Я. Нормативно-правове регулювання запобігання та протидії корупції в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 10-2(2). С. 181-184.
3. Режим доступу: URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-2\(2\)_54](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-2(2)_54).
4. Бабкін В.Д. Конституційні засади соціальної держави Україна. Правова держава: Щорічник наук. пр. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. Вип. 11. С.126-134.
5. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2004. 416 с.
6. Гвоздецький В.Д. Організаційно правові засади запобігання і протидії корупції в Україні: монографія. Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. К. 2011. 591 с.
7. Янюк Н. В. Опорний конспект з навчальної дисципліни. Адміністративно правове забезпечення запобігання та протидії корупції URL: <http://law.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/03/%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%BA%D0%BE>

%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%97.doc

8. Заброда Д.Г. Державна антикорупційна політика в Україні: теорія, правова основа, інституціалізація. М-во внутр. справ України, Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Сімф.: Крим навч.пед-держвидав, 2013. 367 с.

ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Проць Іванна Миколаївна

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук
Львівський державний університет внутрішніх справ

Ненчук Оксана Ігорівна

здобувач вищої освіти 3 курсу, юридичного факультету,
освітнього ступеня «Бакалавр»
Львівський державний університет внутрішніх справ

Ключові слова: функції місцевого самоврядування, інформаційна функція, громадська думка, громадськість.

Keywords: functions of local self-government, information function, public opinion, public.

В умовах інформаційного суспільства інформація і знання стають одним із стратегічних ресурсів держави, а інформація про діяльність органів державної влади – одним з основних факторів довіри до влади та запорукою успішного впровадження соціально-економічних реформ. *Актуальним питанням для всіх місцевих органів влади сьогодні є налагодження порозуміння з громадськістю шляхом розробки та запровадження ефективного механізму інформування про свою діяльність – від зв'язків через засоби масової інформації до вивчення і реалі-*

зації звернень громадян. Від посадових осіб місцевого самоврядування учасники громадянського суспільства очікують ефективного використання інформаційних технологій у професійній діяльності, адаптації та впровадження стрімких змін інформаційного середовища у свою діяльність, здатності до саморозвитку, вміння знаходити ефективні шляхи вирішення управлінських завдань за допомогою інформаційних технологій, інноваційності їхнього використання. Ефективна діяльність системи місцевого самоврядування можлива за умови запровадження широких інформаційних зв'язків між органами місцевого

самоврядування, державними управлінськими структурами і населенням (громадськістю). У свою чергу, ефективний розвиток громадянського суспільства пов'язаний з відкритістю, прозорістю та доступністю місцевих органів влади. Ця проблема має науково-практичну цінність тому, що до цього часу дослідники вивчали взаєморозвиток громадянського суспільства і органів державної влади. Ми ж досліджуємо, як органи місцевого самоврядування, зокрема, їх інформаційна діяльність, впливають на громадянське суспільство, і навпаки.

В Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» відсутній чіт-

кий перелік функцій місцевого самоврядування, наявність відповідних функцій можна тлумачити, виходячи із повноважень органів місцевого самоврядування. Повноваження відповідних органів місцевого самоврядування формуються виходячи із його функцій та безпосередньо для їх реалізації [1,с.225].

Функції (основні напрями і види діяльності) місцевого самоврядування є багатоманітними і різняться за своїм призначенням і юридичними властивостями. Наприклад, за об'єктно-цільовою характеристикою функції органів місцевої влади можна поділити так: 1) бюджетно-фінансові; 2) матеріально-технічні; 3) інформаційні; 4) планування та програмування розвитку відповідних територій; 5) нормотворчі; 6) соціально-культурні; 7) екологічного контролю; 8) політичні тощо. Крім того, функції місцевого самоврядування також може бути класифіковано за суб'єктами місцевого самоврядування, що дає підстави виділити функції: територіальних громад; місцевих рад; виконавчих органів; сільських, селищних і міських голів; органів самоорганізації населення тощо. Зазначені функції є загальними для всіх сфер місцевого життя та спрямовані на вирішення питань місцевого значення.

Функції органів місцевого самоврядування містять в собі широке культурне та соціальне наповнення, адже сприяють розвитку демократії у суспільстві та забезпеченню реалізації прав територіальної громади. Важли-

вим питання в сучасних умовах розвитку місцевого самоврядування є його функції на інформаційному рівні. Закріплення функцій як реальних правових інструментів є юридичним гарантом їх здійснення [2, с.82].

Аналізуючи функції місцевого самоврядування в умовах трансформації місцевого самоврядування, варто звернути увагу і на інформаційну сферу. Також слід виділяти окрему інформаційну функцію місцевого самоврядування, адже в умовах розвитку інформаційного суспільства та новітніх технологій інформація стає вагомим засобом впливу. Положення щодо інформування органами місцевого самоврядування з приводу своєї діяльності містяться у законодавстві України. Так, ст. 34 Конституції України гарантує кожній людині та громадянину право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб. Нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування повинні бути доведені до відома громадськості в установленому законом порядку. Саме своєчасне інформування впливає на чинність відповідного документу [3].

Інформаційна функція є однією із основоположних функцій місцевого самоврядування, адже органи місцевого самоврядування приймають рішення, які є обов'язковими для відповідної територіальної громади. Дані рішення є результатом нормотворчого провадження органів місцевого самоврядування, саме вони безпосередньо забезпечують життєдіяльність територі-

альної громади. Тому вважаємо, що в умовах трансформації політичної системи України повинна розвиватися і така функція місцевого самоврядування як інформаційна функція шляхом удосконалення конкретних форм її реалізації.

Закон України про інформацію, зокрема, визначає інформацію державних органів та органів місцевого самоврядування одним з основних об'єктів інформаційних відносин у суспільстві та державі (ст. 21), а обов'язок цих органів інформувати про свою діяльність і прийняті рішення як гарантію права на інформацію (ст. 10) [4].

Крім зазначеного нормативно-правового акта, функції органів місцевого самоврядування зазначені у Законі України «Про Національну програму інформатизації». Відповідно до положень цього акта, а саме статті 6 функціями державних органів у реалізації Національної програми інформатизації є:

- захист авторського права на бази даних і програми, створені для потреб інформатизації та особистої інформації;
- встановлення стандартів, норм і правил використання засобів інформатизації;
- забезпечення доступу громадян та їх об'єднань до інформації державних органів та органів місцевого самоврядування, а також до інших джерел інформації;
- визначення пріоритетних напрямів інформатизації з метою подальшої її підтримки шляхом дер-

жавного фінансування та пільгового оподаткування;

- інформатизацію науки, освіти, культури, охорони довкілля та здоров'я людини, державного управління, національної безпеки та оборони держави, пріоритетних галузей економіки;
- підтримку вітчизняного виробництва програмних і технічних засобів інформатизації;
- підтримку фундаментальних наукових досліджень для розроблення швидкісних математичних і технічних засобів обробки інформації;
- організацію сертифікації програмних і технічних засобів інформатизації;
- державне регулювання цін і тарифів на використання телекомунікаційних та комп'ютерних мереж для потреб інформатизації у бюджетній сфері;
- забезпечення інформаційної безпеки держави [5].

Чинне законодавство не дає вичерпної відповіді, які конкретно відомості про роботу органів місцевого самоврядування, з яких питань рішення в обов'язковому порядку мають доводитися до відома населення. Неконкретизовані й форми та засоби інформування. Таким чином, забезпечення інформаційних процесів у місцевому самоврядуванні залежить від розв'язання, зокрема, проблеми відбору з обсягу відомостей саме тих, які мають надаватися громадянам в обов'язковому порядку з метою ство-

рення умов для їх компетентної участі в процесах самоврядування, вдосконалення форм та методів їх поширення.

Громадська думка, виконуючи свою інформаційну функцію, допомагає також органу самоврядування не тільки виявляти місцеві проблеми, але є основою вироблення управлінського рішення. Громадська думка своєрідний зворотний зв'язок, що свідчить про результативність як власне інформаційного, так і в цілому управлінського впливу [6, с.18].

В процесі трансформації політичної системи України особливої значущості набуває проблематика переосмислення змістовного наповнення функцій місцевого самоврядування, дослідження їх сутності, специфіки реалізації кожної з функцій в умовах сучасного суспільства. Результативність інформаційного забезпечення самоврядування знаходиться в прямій залежності від скоординованості дій по встановленню зв'язків, взаємообміну інформацією. Тому побудова його функціональної системи буде неможлива без відповідних заходів організаційного характеру: централізації інформації на відповідній території, визначення головного суб'єкту, який реалізував би її

та відповідав за впорядкування інформаційних процесів на самоврядній території, вдосконалення роботи з відомостями та ін. В якості таких правомирно розглядати представницькі органи місцевого самоврядування – ради.

Список літератури:

1. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади. Теорія та практика державного управління: зб.наук.праць. Харків. Вид-во: ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. № 1 (113). С. 223–226.
2. Котенко Т. В. Тенденції розвитку функцій місцевого самоврядування в умовах розбудови громадянського суспільства. Часопис Київського університету права. 2012. № 1. С. 80-84. Режим доступу: URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2012_1_21
3. Конституція України від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
5. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998, № 27-28 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
6. Уманський Ю. В. Інформаційне забезпечення системи державного управління: Дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління. Запоріжжя, 2008. 187 с.

HYPOTHÈSE DU MÉCANISME DE LA BIOSYNTHÈSE DES OLIGONUCLÉOTIDES EN DEHORS DU GÉNOME. TRADUCTION INVERSE DE PROTÉINE – ARN

Buryachenko S.V.

chercheur junior,

laboratoire d'infections virales

Institution d'État «Institut de microbiologie et d'immunologie eux. Metchnikov

Académie des sciences médicales d'Ukraine »

Kharkiv, Ukraine

Introduction. La possibilité de transférer des informations génétiques de la séquence d'acides aminés d'une protéine à l'ADN ou à l'ARN reste un problème non résolu et inexploré en biologie moléculaire, génétique et biochimie. Le dogme central bien connu de la biologie moléculaire a été avancé: l'information dans une cellule vivante est transférée de l'ADN à l'ARN et de l'ARN à la protéine. La question vient de la théorie de l'information: cette transmission est-elle toujours unidirectionnelle et une protéine peut-elle devenir une matrice ? Dans la nature, il existe des exemples de traduction inverse protéine-ADN et protéine-ARN. Les représentants démontrant ce processus dans la nature sont les poliovirus, les prions et les macrophages avec des anticorps. Il a été montré expérimentalement que sur la matrice d'une protéine primitive, de l'extrémité C-terminale à l'extrémité N-terminale, un fragment d'ARN est synthétisé de l'extrémité 3' à l'extrémité 5' de l'ARN (traduction inverse) [1]. Les travaux de

A.M. Deichman dans le domaine des fondements physico-chimiques de la biologie montrent l'hypothèse d'une traduction inverse variable par étapes. Les épitomes variables transfèrent des informations avec la séquence d'acides aminés d'une protéine par la synthèse d'équivalents nucléiques pour guider et de petits ARN nucléaires, puis ARNm, ARNt, ARNr avec transfert d'informations génétiques, influence et formation de polymorphismes génétiques et protéiques, activité de révertase [2]. De nombreux immunologistes estiment que les mécanismes actuellement connus ne peuvent fournir ni le niveau de variabilité requis (environ 10^{16} anticorps et récepteurs des

lymphocytes T4 et 10^{18} pour les récepteurs des lymphocytes T4), ni une limitation fiable du choix parmi de nombreuses options, de plusieurs ordres de grandeur dépassant le nombre total de lymphocytes dans le corps [3, 4]. F.M. Burnet, l'auteur de la théorie de la sélection clonale des anticorps, a supposé que l'antigène lui-même devrait être un détail important dans le mécanisme d'une réponse immunitaire spécifique. A permis la possibilité de traduction inverse des fragments d'antigène et de transmission intercellulaire de sa génocopie et a trouvé peu probable que toutes les informations nécessaires à la réponse immunitaire préexistaient [5]. Nous avons proposé une hypothèse sur le

mécanisme de la biosynthèse des oligonucléotides en dehors du génome (traduction inverse des informations génétiques de la séquence d'acides aminés à l'ADN au moyen de l'ARNm) avec la participation d'un retransloma – un complexe d'enzymes cellulaires où se déroule le processus de transfert inverse d'informations de la séquence d'acides aminés à l'ADN/ARN. **Matériaux et méthodes.** Pour confirmer l'hypothèse de biosynthèse d'oligonucléotides hors génome (traduction inverse de protéine – ADN/ARN avec production de pré-ARNm), nous avons réalisé l'isolement de protéines et de peptides issus des mitochondries de la souche de levure *Sacharomyces cerevisiae*. L'extraction a été réalisée en utilisant le kit ReadyPrep™ Total Protein (fabriqué aux Etats-Unis). Les protéines isolées ont été utilisées pour la focalisation isoélectrique et l'électrophorèse 2D, suivies de l'isolement des oligonucléotides ARN-25-mer. Le traitement ultérieur des données obtenues sur les séquences d'acides aminés et de nucléotides a été réalisé avec une étude *in silico* de la variabilité des gènes d'immunoglobulines en utilisant le programme de bio-informatique VectorN-TI-11. En utilisant la méthode de chromatographie d'affinité (Profinity IMAC Media, Bio-Rad, USA), les enzymes T7RNA polymérase, T4RNA ligase et AC-tRNA-sintetasa ont été isolées et purifiées, qui sont incluses dans le retransloma – un complexe d'enzymes mitochondriales cellulaires, où le processus de transfert de l'information génétique de la séquence d'acides aminés à l'ADN se déroule. **Résultats.** Les données que nous avons obtenues

lors de l'électrophorèse de l'ADN mitochondrial de levure ont révélé des oligonucléotides ARN-25-mer. Les enzymes T7RNA polymérase, T4RNA ligase et AC-tRNA-sintetasa ont été isolées et purifiées, qui sont incluses dans le retransloma – un complexe d'enzymes mitochondriales cellulaires, où le processus de transfert de l'information génétique de la séquence d'acides aminés à l'ADN se déroule. La détermination de l'activité spécifique des enzymes a été effectuée. L'analyse bio-informatique des séquences génétiques d'ADNmt a montré la présence d'équivalents d'acide nucléique incorporés dans les transposons d'ADNmt, et la plupart des gènes codés par le génome mitochondrial ont leurs copies dans le nucleus. Un tiers des protéines spécifiques des mitochondries du génome nucléaire ne sont pas codées. Les enzymes T7RNA polymérase, T4RNA ligase et AC-tRNA-sintetasa sont impliquées dans la copie de l'information génétique, la transférant de la protéine (séquence d'acides aminés) à l'ARNm, de l'ARNt à l'ADN et à l'ARN et vice versa. **Conclusions.** Nos résultats sont cohérents avec les travaux de M. Nashimoto et A.M. Deichman. Nous pensons que c'est dans l'ADNmt, situé séparément dans la mitochondrie en dehors du génome principal, que se déroule le processus de lecture de l'information génétique de la séquence d'acides aminés sur l'ARNm puis sur l'ADN de la cellule. Le processus de traduction inverse que nous avons étudié est qu'il facilite l'amplification des informations contenues dans les séquences d'acides aminés (structure primaire) d'une protéine ou d'un peptide

inconnu. L'amplification est utile en particulier et entre autres pour l'identification et l'étude des protéines. La recherche de traduction inverse ouvrira de nouvelles possibilités en biologie moléculaire, biochimie et génétique. En particulier, il sera possible d'obtenir des données sur une structure protéique jusque-là inconnue, les processus moléculaires des mutations, la réparation de l'ADN, la régulation de l'expression des gènes à différents niveaux, la formation du matériel génétique de la biosphère, le code génétique universel – le CGU, les types de polymorphisme protéique et d'acide nucléique, évolution conjointe des génomes viral et hôte, régulation de la réponse immunitaire. L'acceptation de cette hypothèse par la communauté scientifique et l'étude du mécanisme de la biosynthèse des oligonucléotides en dehors du génome permettra le développement de nouvelles méthodes de thérapie et d'ingénierie génétiques, de nouvelles méthodes d'identification des gènes

et des acides aminés, et créera une nouvelle classe de médicaments pour le traitement des maladies oncologiques, allergiques, virales et génétiques chez l'homme et l'animal. Le mécanisme de biosynthèse des oligonucléotides en dehors du génome (traduction inverse de la protéine d'information génétique – ADN/ARN), que nous avons découvert, dévoile pleinement les processus de biosynthèse des protéines et des acides nucléiques.

Littérature:

1. Hypothèse de symétrie des protéines: support expérimental pour la traduction inverse des protéines primitives. *J.theor. Biol.*209, 181-187.
2. Deichman A.M., E.V. Kotina (1994), Boîte noire du code génétique. *Chimie et vie*, 11, 34-37.
3. Yarilin A.A., Fondamentaux de l'immunologie, M., Médecine, 1999, 56-62.
4. Khaitov R.M., Ignatieva G.A., Sidorovich I.G., Immunologie, M., Médecine, 2000, 116-345.
5. Burnet F.M., L'intégrité du corps et l'immunité, M., Mir, 1964, 38-41.

ФАКТОРЫ ПОВЫШЕНИЯ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОГО И ФИНАНСОВОГО СЕКТОРА

Чан Дык Тунг

Аспирант 3 курса ФГБОУ ВО Российский экономический университет им. Г. В. Плеханова

Ключевые слова: финансовые кризисы, финансово-банковский сектор, финансовые технологии, инвестиции, крупнейшие банки.

Keywords: financial crises, financial and banking sector, financial technologies, investments, major banks.

Финансово-банковский сектор считается одним из самых удачных изобретений в истории человечества благодаря огромному вкладу этой отрасли в поддержку экономического развития в целом и каждой семьи в частности. Тем не менее, эта отрасль в настоящее время сталкивается со многими трудностями и проблемами, требующими от банков активного реагирования, чтобы обеспечивать выгоды для клиентов и их операционную безопасность.

5 факторов требуют от каждого банка комплексных инноваций в соответствии с более строгими правилами и большей личной ответственностью.

Во-первых, усиливается творческий процесс. История финансово-банковского сектора переживала кредитные кризисы и спекулятивные пузыри, простирающиеся из финансовых идей, – такие, как тюльпановый кризис (1636-1637гг.) или финансовые кризисы 20-го века. Но самое главное – это слабые меры поддержки финансовой банковской системы из-за недостаточного уровня поддержания капитала, искаженной бизнес-модели или невежество лиц, принимающих решения.

Во-вторых, происходит всеобъемлющее регулирование. За последние несколько десятилетий страны работали вместе над реформированием глобальных банковских и финансовых правил, чтобы вернуть доверие людей. При участии многих международных организаций, таких, как Международный валютный фонд, Совет по финансовой стабильности, G20, эти усилия постепенно приводят к позитивным изменениям. Соответственно, банки должны повысить коэффициент достаточности капитала, обеспечить лучшую ликвидность и потребовать более низкий коэффициент просроченной задолженности; также рынок деривативов должен стать более прозрачным. Данные правила хороши, но этого не достаточно, поскольку размер банков становится больше и сложнее. Например, группа из пяти крупнейших банков США в настоящее время владеет 45% совокупных активов банковской системы, тогда как в 2007 году этот показатель составил всего 40%. [1]. Несмотря на обеспокоенность тем, что привлечение капитала может привести к снижению ставок по кредитам,

многие экономисты призывают банки привлекать больше капитала, чтобы справиться с возможным финансовым штормом. При таких противоположных взглядах банки должны уделять больше внимания прогнозированию рисков и определению политики реформ, которая должна быть реализована.

В-третьих, появляются более широкие обязанности. Как правило, ответственность работников обусловлена множеством стимулов, которые в основном мотивируются заработной платой и надбавками. Политика преференций персоналам в финансово-банковском секторе всегда нацелена на предотвращение этических рисков путем предоставления стимулов к заработной плате и возможности увеличения доходов для сотрудников. Однако после многих финансовых и банковских кризисов индивидуальные предпочтения должны быть связаны с деятельностью бизнеса. Можно упомянуть политику сохранения 40–60% бонусов у лидеров и выплаты через 3–7 лет. Этот бонус может быть уменьшен, освобожден или возвращен, если результаты деятельности будут низкими, или в связи с ненадлежащей деятельностью руководства. Данная политика показывает, что лидерам банков придется участвовать в игре с большей ответственностью.

В-четвертых, развиваются отрасли финансовых технологий (Fintech).

Развитие Fintech способствует активному продвижению деятельности в области финансовых технологий в на-

правлении модернизации с помощью более доступных финансовых продуктов, которые наилучшим образом помогают сообществу. Fintech требует изменения экономической природы Финансово-банковского сектора, так как продукты Fintech повышают конкурентоспособность, снижают неэффективные факторы и становятся ближе к частным лицам, малому и среднему предпринимательству (МСП). В результате Fintech становится полезным инструментом для всеобъемлющей финансовой революции. Известно, что 1,5 миллиона британских взрослых по-прежнему не имеют банковского счета или около 33 млн. американских домохозяйств не имеют доступа к финансовым услугам. Эти цифры намного выше в развивающихся странах. Таким образом, существует множество возможностей для продвижения комплексного финансирования с целью поддержки экономического роста и занятости для работников, но для этого необходимо укрепить цифровую экосистему. Компании Fintech разрабатывают и применяют соответствующие правила для защиты персональных данных или обеспечения доступности кредитов через Fintech, но не стимулируют чрезмерные заимствования.

В-пятых, происходят глобальные инвестиции в общественный продукт. Миллиарды долларов будут вложены в решение проблемы изменения климата и достижения целей в области устойчивого развития (ЦУР) – сокращение бедности до 2030 года, чтобы

улучшить условия жизни на планете. Эта цель, решаемая мировым сообществом, безусловно, имеет много проблем, но также создает много возможностей, особенно для банковской и финансовой индустрии. В то же время новые идеи и смелость принятия решений необходимы как никогда ранее при инвестировании в общие продукты во всем мире. Недавнее исследование МВФ показывает, что затраты, необходимые для стран с низким уровнем дохода для достижения своей цели ЦУР к 2030 году – по таким ключевым показателям, как здравоохранение, образование и низкоуглеродная инфраструктура – составляют около 520 млн. долл. США / год [2]. Эти расходы могут быть мобилизованы только за счет сочетания государственных и социальных ресурсов через источники кредитования, финансируемые проекты или смешанные источники инвестиций. Для достижения цели ЦУР нам необходимо использовать силу устойчивых инвестиций, которые могут достигать 23 млрд. долл. США или 26% мировых активов.

Таким образом, для устойчивости финансово-банковской системы необходимы такие инструменты, как традиции, дисциплина и определенные правила работы. Кроме того, необходимо, чтобы финансовая банковская система в процессе развития была связана с общими ценностями и интересами клиентов, сотрудников, акционеров и сообществ, а также была направлена на улучшение условий жизни будущих поколений.

Литература

1. Обзор финансовой стабильности за II–III кварталы 2019 года // Официальный сайт Центрального банка России: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cbr.ru/collection/collection/file/25489/ofs_19-02.pdf (Дата обращения: 31.08.2020)
2. Мобилизация финансирования Повестки дня в области устойчивого развития на период до 2030 года // Официальный сайт Международного валютного фонда: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2019/09/26/sp092619-moving-the-money-to-finance-the-2030-agenda-for-sustainable-development> (Дата обращения: 31.08.2020)

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ АНІМАЦІЇ У РЕКЛАМІ

Агеєва О. П.

Магістрант

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Анотація. У статті розглянуто аспекти сучасної анімації у сфері реклами. Звернено увагу на аспект різноманітності видів анімації. Основну увагу було звернено на аналіз та огляд технологій, що застосовуються у створенні рекламних проєктів, а також їх переваги та недоліки.

Annotation. The article touches upon considering aspects of modern animation in the field of advertising. Attention is paid to the aspect of diversity of animation types. Most of the article is devoted to analysis and review of technologies used in creation of advertising projects, as well as their advantages and disadvantages.

Ключові слова: рекламний ролик, анімація, персонаж, комп'ютерна графіка, 2D технології, 3D технології.

Keywords: commercial video, animation, character, computer graphics, 2D technology, 3D technology.

Стан розробки теми: було проведено аналіз можливостей анімації у рекламній діяльності та приведено приклади періоду з світового досвіду із 2006 по 2019 роки.

Актуальність статті полягає в тому, що в умовах постійного розвитку технологій в сучасному світі спостерігається ситуація, коли комп'ютерна графіка та анімація набули попиту різноманітних сферах людської діяльності. Нині, їх використання поширене і у області розваг, і у виробничих, наукових та ділових сферах діяльності. Анімація є вигідним засобом у рекламі, адже вона може вмещувати більше інформації і в більшості випадків привертає увагу набагато сильніше, ніж листівки, плакати та інші статичні візуальні засоби.

Мета статті – аналіз можливостей анімації як засобу у рекламній діяльності.

На сьогоднішній день технології мультимедіа є одним з найактуальніших і популярних засобів для звернення уваги аудиторії. Із розвитком технологій анімація посіла важливе місце не тільки у індустрії мультфільмів, а й у інших сферах. Подібний вид відеореклами надає можливість втілення великого різноманіття ідей, при цьому володіючи можливістю уникнути певних проблем та складнощів в процесі роботи в порівнянні із звичайною відеорекламою. Анімаційні технології відіграють важливу роль в рекламній діяльності. Нині велика кількість компаній використовують анімацію у своїх проєктах, наприклад: застосування корпоративного анімаційного героя, створення анімаційних рекламних роликів, застосування анімаційних елементів у презентаціях, а також для реклами у

інтернет-просторі. Комуникативні якості анімації як засобу дають можливість чітко та наглядно формулювати думку і робить її легшою для сприйняття.

Анімаційна реклама – це відео, створене задля презентації товару, послуги чи організації в інтерактивній формі. Сучасні технології та використання комп'ютерної графіки зробили можливим використання та втілення можливостей мальованої анімації з метою створення динамічної, яскравої та оригінальної реклами. Анімаційні прийоми надають змогу створювати легко запам'ятовуваний образ і та зрозумілий сюжет. Також, анімовані персонажі викликають більше підсвідомої підтримки, а отже і ліпше ставлення аудиторії, ніж реальні актори у рекламі. Анімований персонаж може бути буквально «створений» аби одразу відповідати вимогам сюжету, стилістично, образно, а також більшими можливостями у виразності експресії.

Мова анімації зрозуміла і доступна людям усіх вікових груп, національних та мовних особливостей. Анімоване відео практично не викликає негативних емоцій при виборі нейтрального стилю, оскільки останні покоління вже давно звиклі до думки порівняння мультиплікації із розвагами ще з дитинства на асоціативному рівні. Так, переваги образу над текстом у рекламі було гарно пояснено у навчальному посібнику Імшинецької І. «Креатив в рекламе»: «Образ как средство визуальной коммуникации отличается от текста. Весьма существенно по следующим параметрам:

Образ воспринимается гораздо быстрее, чем текст. Чтобы прочесть последний, надо потратить несколько минут. Чтобы понять, что Нарисовано, достаточно долей секунды.

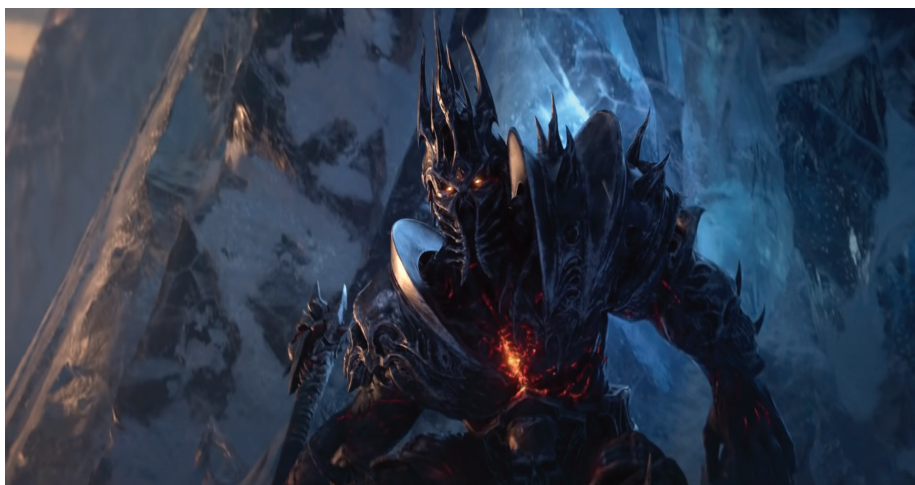
Образ – гораздо более наглядное, и, следовательно, понятное средство коммуникации.

Образ не надо переводить на другой язык. Собака – она и в Африке собака. Ж. Бурсико, собирающий рекламные ролики последние 25 лет и показывающий их по всему миру под маркой «Ночь пожирателей рекламы», принципиально не переводит ролики с одного языка на другой, совершенно справедливо полагая, что хорошая реклама понятна без перевода.

Образ – более эмоциональное средство воздействия, нежели текст.» [4].

Анімація, в порівнянні із реалістичною рекламою, економніша у аспекті ресурсів, проте у фінансовому питанні сильно залежить від стилю анімації. Нині, наприклад, у індустрії комп'ютерних ігор великі компанії часто створюють повноцінні короткі анімаційні картини недовогого хронометражу із ціллю реклами проєктів та залучення уваги нової аудиторії. Гарним прикладом у цій індустрії можуть слугувати відеоролики, створені завдяки комп'ютерним технологіям, від компаній Activision Blizzard а також Riot Games. Вони регулярно випускають ролики для ознайомлення у інтернет-простір, в особливості з приводу презентацій нових обновлень, товарів та можливостей у вже існуючих проєктах. Наприклад, ролик-сінематик

Рис.1 – Кадр із трейлеру «World of Warcraft: Shadowlands»

«World of Warcraft: Warlords of Draenor» 2019 року від Activision Blizzard зібрав тільки на платформі «Youtube», станом на 2020 рік, зібрав майже десять мільйонів переглядів (рис.1).

Або можна згадати ролик «K/DA – POP/STARS», який є повноцінним музичним відео із привертанням до роботи анімаційної студії Fortiche Production, відомих співаків та хореографів для створення вокалу та рухів персонажів. На платформі «Youtube», станом на 2020 рік, він зібрав більше ніж триста сімдесят мільйонів переглядів. Це був ролик по нагоді оновлення у грі «League of Legends», що розкривав нові образи персонажів у ній, але він став популярним і серед нової для індустрії комп'ютерної ігор аудиторії за рахунок подачі. (рис. 2).

Так, у анімаційній рекламі більше факторів вимагають ретельного обмірковування: ідея, сюжет, дизайн образів, аудиторія, а також бюджет на ре-

лізацію ідеї. Саме тому анімаційна реклама, наприклад, буде не вигідним рішенням для реклами косметики, авто, особливої техніки або приборів, ювелірної продукції та інших товарів, які вигідніше сприймаються при демонстрації якісних реалістичних зображень. Серед популярних технологій створення анімації варто розглянути такі із них:

1. Двовимірною або 2D-анімація. Це один із найперших типів анімації, що виник у Франції в 1877 році. Принцип такої мальованої анімації полягає у зміні послідовності знімків, тим самим зображуючи ілюзію динаміки руху. Комп'ютерна 2D-анімація – спосіб створення анімації за допомогою спеціального комп'ютерного програмного забезпечення. Цей спосіб швидко здобув велику популярність завдяки швидкості виготовлення та компактній роботі із необхідними матеріалами. Об'єкти анімації – це плоскі фігу-

Рис. 2 – Кадр із відео-демонстрації процесу роботи над анімаційним рекламним кліпом «K/DA – POP/STARS»

ри, виразність яких може помітно різнитися в залежності від наявності або відсутності намальованих тіней, світла та інших засобів зображення для простору. Варто відмітити можливості виразності у двовимірній графіці. Навіть дуже гіперболізоване зображення у анімації може бути доречним. Двовимірному герою легше досягти незвичної ходи, використовувати смішну або нереальну міміку, рух об'єктів у просторі може бути зображено більш динамічно, шляхом стрімкої зміни їх масштабу та деталізації зображень. Динамічність рухів у такій рекламі напряму залежить від кількості кадрів на одну секунду відео, оскільки чим більше фаз руху вписано в один проміжок часу, тим плавнішим та достовірнішим буде виглядати сам рух. Ціна створення двовимірної анімації може дуже різнитись, в залежності від складності зображального стилю та кількості кадрів в секунду. Прикладом для такої

Рис.3 – Кадр із реклами «Bonduelle»

реклами може бути ролик для торгової марки консервів «Bonduelle», що часто можна було побачити на телебаченні у 2011 році, у якому зображувалася олімпіада із участю намальованих овочів у якості персонажів (рис.3).

2. Тривимірна анімація або 3D-анімація. Це анімація, створена на основі комп'ютерних 3D програм. Наразі, є одним із наймолодших та найперспективніших технологій, оскільки він все ще стрімко розвивається та

Рис. 4 – Кадр із реклами «Coca-Cola – Happiness Factory»

стає все більш поширеним, хоча все ще вважається дорогим типом анімації. Процес створення такої анімації досить складний і трудомісткий, оскільки вимагає попереднього створення усіх елементів, таких як моделювання та визначення контрольних точок об'єктів, накладення усіх текстур для матеріалів, постановки світла, визначення траєкторій руху та точок для камери. 3D-графіка, на відміну від 2D-графіки, може досить сильно різнитися шляхом реалізації в залежності від обраного програмного забезпечення. Деякі сфери вимагають скоріше технічно-математичного способу задання форм, ближче до урахування властивостей коду. Інші сфери вимагають більш творчого підходу, більш схожого на «виліплення» об'єктів за рахунок відмічення та зміни положення контрольних точок. 3D-анімація нині незамінна, коли не-

можливо знати або зобразити реальний об'єкт чи пейзаж. Наприклад, спецефекти у кіно, демонстрація внутрішньої конструкції механізму у дії, гіперреалістичні фантастичні пейзажі або створіння, тощо. Одними із найпопулярніших і при цьому найперших реклам, що використовували 3D-анімацію, були реклами відомої компанії The Coca-Cola Company із полярними медведями, або, наприклад, ролик «Coca-Cola – Happiness Factory» 2006 року, у якому основний сюжет показано через анімацію фантастичної подорожі монетки по міні-фабриці у автоматі з напоями. У ній анімація займає 75% хронометражу, а перехід від реального зображення до анімації відбувається при зміні кадру (рис. 4).

3. Комбінована анімація або Video supported graphics. Цей вид анімації використовується при необхідності

Рис. 5 – Кадр із реклами «Містер Пропер»

поєднання різних завдань, коли не-обхідне одночасне використання комбінації двовимірної або тривимірної анімації зі спеціально знятим відео. Так, наприклад, 2D-персонажі можуть взаємодіяти із з 3D-персонажами, візуально знаходячись у оточенні реальних пейзажів. Нині вже немало технологій поєднання реального зображення із 2D або 3D графікою, серед них варто виділити основні:

По-перше, хромакей (з англ. Chroma key – «Колірний ключ ») – це спосіб поєднання двох або більше кадрів в одній композиції. Технологія полягає у тому, що на тлі зеленого або синього полотна фону знімається актор або об'єкт, а на заміну фону вставляються необхідні зображення декорацій або обрані 3D-об'єкти.

Технологія «захоплення руху» (з англ. Motion capture) – до реальної людини прикріплюються спеціальні дат-

чики для аналізу виконаних актором рухів задля подальшого їх перенесення на створеного персонажа. Головною перевагою такої анімації є найближча до реалізму передача руху, а також можливість благополучно поєднувати малосумісні об'єкти.

Технологія накладення – актуальна скоріше для поєднання 2D-графіки техніки, коли кадри мальованої анімації накладаються поверх кадрів із початковим зображенням. Це можливо за рахунок збереження у намальованих елементів прозорого фону.

Як гарний приклад використання 3D-технологій у рекламі можна згадати рекламу миючого засобу «Містер Пропер» 2017 року, де головний персонаж є спроектованою моделлю, проте вписаним у реальне оточення із реальними акторами у рекламі (рис. 5).

З огляду на можливу перспективу розвитку, наступним кроком у анімаційній рекламі може має шанси

стати технологія VR (з англ. Virtual reality – «віртуальна реальність»). VR – це створений технічними засобами простір, що впливає на людину завдяки відчуттям: зріння, слух, обоняння, відчуття дії та інші. Віртуальна реальність імітує як вплив, так і реакцію на розвиток. Нині ця технологія ще у стадії активного розвитку, і поступово набуває популярності, здебільшого у іграх та соціальних чатах.

Висновки статті. Анімація є вдалим засобом у рекламному бізнесі завдяки легкості її сприйняття, динаміці та різноманітності можливих стилів. Анімаційна реклама добре підходить для образного і асоціативного запам'ятовування інформації, проте мало підходить для демонстраційного характеру реклами товарів особливого попиту. Нині в рекламі поширені 2D та 3D технології, а також їх комбінування із реальним відеозаписом. Анімація в рекламі є постійно прогресуючою, підлаштовуючись під нові технології а також потреби ринку. Перспективою для розвитку анімації залишається VR технології.

Список використаних джерел:

1. Бабиченко Д. Н. Искусство мультипликации. М.: Искусство, 1964. – 150 с.
2. Васильев, М. Мультипликация в рекламе // Рекламные технологии, 2000. №5. – 49 с.
3. Волков, А.А. Мультипликационный фильм. М.: Знание, 1974. – 40 с.
4. Имшинецкая И. Креатив в рекламе. учебн. пособие. Москва: РИП-Холдинг, 2006. – 174 с.
5. Маров М. Н. 3DS Max. Реальная анимация и виртуальная реальность. СПб.: Питер, 2005. – 415 с.
6. KDA POPSTARS – Animation Progression (short version): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vimeo.com/310206575> Дата звернення: 15.09.2020).
7. Виноградов А. Приключения мультипликационных героев в рекламе: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://new-marketing.ru/issues/2008/8/127/> (Дата звернення: 17.09.2020).
8. Журавель В. Рекламный или корпоративный герой: оживление бренда: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.marketing.spb.ru/lib-comm/brand/brand_character.htm (Дата звернення: 16.09.2020).
9. Программные средства мультимедиа: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.multimediakurs.narod.ru/code/7animaciya.html> (Дата звернення: 16.09.2020).

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Храменок Л. О.

викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти

КЗ Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

На сьогодні проблемами віртуалістики займаються вчені різних сфер знань. Проблема віртуальної реальності розробляється в сучасних природничо-наукових, гуманітарних, філософських та міждисциплінарних дослідженнях. Стрімке поширення використання віртуальної реальності в науковому і повсякденному дискурсі та складність і неоднозначність її феноменів потребує різностороннього філософського аналізу.

Віртуалістика – це новий парадигмальний підхід, що розвивається в рамках постнекласичної картини світу, започаткований на ідеях поліонтизма і поліонтологічності будь-якої реальності. На даний час розгляд онтологічних, аксіологічних та гносеологічних проблем методології пізнання віртуальної реальності належать до інноваційних напрямків сучасного розвитку філософії. З позиції сьогодення віртуалістику можна розглядати як напрямок у сфері філософії, що займається створенням теоретичного знання на межі антропоцентричних і космоцентричних перспектив, вирішуючи актуальну проблему їх відмінності, оскільки пов'язана з включенням суб'єкта діяльності в сферу раціональності і створення теоретичного знання.

Різним аспектам феномену віртуальної реальності присвячено значна кількість наукових робіт вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, історико-теоретичний аспект феномену віртуальної реальності досліджується у працях Ф. Хемміта, М. Хайма, Дж. П. Барлоу. На основі історичного та концептуальних підходів в рамках віртуальної проблематики досліджуються багатозначність термінів «віртуальність» та «віртуальний», а також створюються нові терміни на їх основі. Для подальшого розвитку віртуальної проблематики ці підходи зокрема розвиваються у диференціальному підході Ж. Дельоза.

Мета статті – проаналізувати диференціальний підхід до віртуальної реальності.

Характеризуючи свою концепцію віртуального Ж. Дельоз справедливо вказує на те, що «віртуальне протистоїть не реальному, а лише актуальному. Віртуальному притаманна повна реальність в якості віртуального... Більш того, віртуальне підлягає диференціації як певна частина реального об'єкта – як начебто одна із частин об'єкта знаходиться в віртуальному, занурена в нього як в об'єктивний вимір» [1, с. 256].

Занурюючись у проблему віртуаль-

ного автор стверджує, що актуалізація віртуального – це є ні що інакше, як сингулярність, трансцендентне поле якої породжує індивідуальне. Де індивідуальне – це є завершення, межа актуалізації. Говорячи про наукові функції станів речей, Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі акцентують нашу увагу на те, що «від віртуальностей ми переходимо до актуальних станів речей, від станів речей ми йдемо до віртуальностей, але ні ті, ні інші неможливо ізолювати. Причому сходження і спадання йдуть не по одній і тій же лінії: актуалізація і проти здійснення – це не два відрізка одній лінії, але дві різні лінії» [2, с. 204].

У своїй праці «Відмінність і повторення» [1] автор обґрунтовує свою концепцію диференціації, що веде до різноманітності. Ж. Дельоз звертає нашу увагу на відмінність диференціації та диференціації. Ці два поняття представляють собою ц/с фонему які взаємовизначаються через відносини та не можуть без них існувати. При цьому автор називає диференціацію – визначенням віртуального смислу ідеї, а диференціацію – актуалізацією цієї віртуальності у відмінних частинах та видах. Будь-який двоякий об'єкт розпадається на дві різні частини, тобто віртуальний та актуальний образ. Але в свою чергу два аспекти, різноманітність зв'язків та особливих моментів, які залежать від цінності кожної різновидності, відносяться до диференціації. А от диференціації відповідають два аспекти один з яких відноситься до різних якостей чи видів, які актуалізують різновидності, а інший до числа

або відмінних частин, які актуалізують особливі випадки.

Якщо спостерігати за часом, за який відбувається віртуальність, то він значно менший ніж, мінімальний час за звичайних реальних об'єктивних умов. Значить, максимальний рух різних напрямків в віртуальності можна ототожнити з мінімальним рухом одного напрямку в дійсності. Ритм, якому притаманний логічний, розумовий та діалектичний час здійснює перехід від віртуального до актуального завдяки відмінним тактам актуалізації, які задовольняють особливостям та зв'язкам певної структури. Актуальне визначається саме завдяки змінам у часі.

Продовжуючи розгляд Ідеї, а точніше Ідею кольору, яку автор прирівнює до множини в трьох вимірах, де множина є змінною величиною, від якої залежить феномен. Саме завдяки множині Дельоз визначає три умови виникнення Ідеї:

по-перше, елементи множини повинні мати чуттєвої форми, понятійного значення та визначальної функції. Також вони повинні бути не відокремлені від потенціалу або віртуальності, у них не має бути актуального існування. Вся ця невизначеність дає можливість показати відмінність, яка вільна від будь-яких підкорень;

по-друге, дані елементи мають бути чітко визначені, а множина визначена внутрішнім чином. Де внутрішня множина є властивістю Ідеї;

по-третє, Ідея визначається як структура. Де структура, Ідея – це вну-

трішня множина, яка утілюється в реальних зв'язках та актуальних термінах.

Очевидно, що структура – це реальність віртуального, оскільки ця реальність визначає подвійний процес взаємної і повної детермінації. Разом з тим, Дельоз відмічає, що витвір мистецтва претендуючи на віртуальність формує її диференціальні генетичні елементи – «віртуалізовані», «ембріональні». Слід зауважити, що елементи, багатообразні зв'язки, особливі моменти співіснують у витворі чи об'єкті, у віртуальній частині витвору чи об'єкту; але не можна віддати перевагу одній точці зору в порівнянні з іншою, виділити центр, який би об'єднував інші центри. Адже мистецтво повторює всі повторення, виходячи із внутрішньої сили (наслідування – копія, а мистецтво – симулякр, воно перетворює копії в симулякри).

Ж. Дельоз, звертаючи увагу на те, що «симулякр не є копією на більшій стадії деградації. Він стає пристанищем позитивної влади, що заперечує оригінал і копію, модель і репрезентацію. Принаймні, всередину симулякра вгнуті дві дивергентні серії, жодна з яких не може бути визначена ні як оригінал, ані як копія. Марною є й спроба використати модель Іншого, оскільки взагалі не існує такої моделі, яка б могла б протистояти запаморочливості симулякра. Більше не існує будь-якої привілейованої точки зору, за винятком об'єкта, спільного всім наявним точкам зору. Не існує можли-

вої ієрархії, другої, третьої... Подоба існує, проте вона виникає як зовнішній результат симулякра, оскільки вибудовується на дивергентних серіях і робить їх резонуючими. Ідентичність хоча й виникає, але як закон, що заплутує й ускладнює всі серії та забезпечує повернення до кожної з них під час прискореного руху» [3, с. 230]. Іншими словами, симулякр не наслідує, тому що повторює.

Значить, Ж. Дельоз розкриває таку проблематику як можливість і віртуальність, реальність віртуального, актуалізацію віртуального, віртуальність і час та багато інших важливих питань в розумінні віртуальної реальності. Автор звертає нашу увагу, що реальність віртуального і віртуальна реальність не є тотожними. Де віртуальна реальність виступає границею актуалізації розуміння значення, а реальність віртуального – це реальність прихованого розуміння значення об'єкта.

Досліджуючи диференціальний підхід ми маємо можливість під іншим кутом зору розглядати проблематику віртуального, що дає нам можливість відкривати все нові і нові її аспекти.

Література

1. Делез Ж. Различие и повторение.. Санкт-Петербург: Петрополис, 1998. 384с.
2. Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? / Пер. с франц. и послесл. С.Н. Зенкина. Санкт-Петербург: Алетея, 1998. 228с.
3. Deleuze G. Platon et le simulacra. Logique du sens. Paris: Editions de Minuit, 1969. P. 225 – 240.

THE EFFECT OF TECHNOLOGY ON FACE-TO-FACE COMMUNICATION

Egamnazar Abdulbokiev

Tashkent University of Information Technologies, a the faculty of telecommunication engineering

***Abstract:** this article analysis the recent technological advancements have a drastic impact on the way individuals communicate. In addition, determines the level of engagement individuals have with their cell phones, other technologies and with each other in face-to-face situations.*

Key words: technology, impact, face-to-face communication, awareness, cell phone

Recent technological advancements have had a drastic impact on the way individuals communicate. In this research, previous studies were analyzed, field observations were conducted, and an online survey was administered to determine the level of engagement individuals have with their cell phones, other technologies and with each other in face-to-face situations. Technology has become an integral part of the way that people communicate with one another and has increasingly taken the place of face-to-face communication. Due to the rapid expansion of technology, many individuals fear that people may be too immersed in this digital world and not present enough in the real world. In reaction to the overwhelming replacement of face time with screen time. Recent advancements in communication technology have enabled billions of people to connect more easily with people great distances away, yet little has been known about how the frequent presence of these devices in social settings influences face-to-face interaction.

Mobiles and the Internet are literally the necessities these days. A majority of

us would feel something missing in life, if there were no mobiles or Internet. Take the daily routine of a person in this tech-savvy world. The day begins with a “good morning message” on social networking sites and ends with a “goodnight” on the same website. The social networking sites are a world in themselves, like a virtual world! There is the incessant use of mobiles and the Internet for communication, the whole day. To make the process quick and easy, there are modes like emails, teleconferencing, video conferencing, networking sites, etc., among other tools. Mobiles, emails, and social networking sites are the most popular means of communication among the current generation. Technology has transformed the once big and far world into a tiny global village. Thanks to technology, we now have the power to communicate with anybody on the other side of the world.

For example, Communication is now easy; in case of situations when you want to convey something urgently to someone, mobiles and emails come in handy. Technological advancements in the modes of communication have promoted

faster decision-making, and led to the development and progress of the world. Video conferencing has played a considerable role in promoting faster decision-making. Most of the businesses depend on technology for communication. The most prominent negative effect of technology – the charm of the good old world is missing. The letters and lengthy face-to-face conversations have gone away, and have been replaced by texting or chatting. See the below given points for details. The current generation lacks essential interpersonal skills. A major reason for this tendency is increased frequency of communication through texting and chatting on websites. Teenagers especially are always hooked to the social networking sites. They are more close to online friends, but the gap between parents and kids has increased considerably. Communication is missing, parents are not technology savvy and not used to the communication styles of their kids, and this has increased the generation gap.

The absence of mobile communication technologies were rated as significantly superior compared with those in the presence of a mobile device. People who had conversations in the absence of mobile devices reported higher levels of empathetic concern, while those conversing in the presence of a mobile device reported lower levels of empathy. The presence of mobile communication devices in social settings interferes with human relationships. These devices have negative effects on closeness, connection, and conversation quality, especially notable when

individuals are engaging in personally meaningful topics. Though much research has shown the negative effects of technology on face-to-face interaction, one study found that cell phone use in public might make individuals more likely to communicate with strangers. Mobile communication influences the extent to which one engages face to face with new people in public settings. By accounting for different types of cell phone uses, the study found evidence that mobile phone use in public actually facilitated talking with cop resent strangers, for those who frequently rely on cell phones to get and exchange information about news.

The effects of technology among “current cyber-youth” – those who have grown up with the Internet as an important part of their everyday life and interaction rituals. The pervasive use of the Internet in education, communication and entertainment, there has been a significant decrease in face-to-face interaction among youth. The decrease for time youth spend interacting face-to-face may eventually have significant consequences for their development of social skills and their presentation of self.

References

1. Adler, I. How our digital devices are affecting our personal relationships. WBUR. Retrieved from <http://www.wbur.org/>
2. Brignall, T.W., & van Valey, T. The impact of Internet communications on social interaction. *Sociological Spectrum*.
3. Campbell, S.W., & Kwak, N. Mobile communication and civil society: Linking patterns and places of use to engagement with others in public.

BADIIY MATNLARNING PRAGMATIK TOMONINI TAHLIL QILISHDA LISONIY BIRLIKLARNING AHAMIYATI

Xamidova Mohinur Xursandbek Qizi

Andijon davlat universiteti talabasi

***Annotatsiya.** Pragmatika til birliklarining nutqdagi vazifasini tadqiq etuvchi tilshunoslikning alohida yoʻnalishi. Anʼanaviy tilshunoslik lisoniy birliklarni faqat shakliy tomondan oʻrganishga eʼtibor qaratdi. Lisoniy birliklarning oʻzi ifodalayotgan obyektiv borliq bilan munosabati eʼtibordan chetda qoldi. Ushbu maqolada oʻzbek tilidagi lisoniy birliklarning pragmatik tomoni tahlil qilinadi.*

Tayanch soʻzlar: Pragmatika, empirik va rotsianal bilish, propozitsiya, “Muhokamat ul – lugʻatayn”, Abdulla Qahhor.

Hozirgi kunda harqanday fan hissiy bilish (empirik) bosqichdan nazariy bilish bosqichiga koʻtarildi va sistemaviy munosabat asosida izchil rivojlanmoqda. “Olamning dialektik rivojlanishida tabiat va jamiyatdagi harqanday hodisa sistemaviy munosabatni tashkil qilishi hech kimga sir emas” [1:31], [6:279].

Faqatgina insonga xos hodisa tilning tabiatini uning inson hayotidagi mohiyatini chuqurroq va yanada koʻproq bila boshlaganimiz sari yangi savollar tugʻiladi va oldingi savollar hamda ularga berilgan javoblarni qayta “taftish qilish” ehtiyoji oʻsib boradi. “Tilshunoslik – empirik fan undagi nazariy gʻoyalar doimo toʻplangan dalillar tahlili asosida shakllanadi. Shunday ekan, tilshunoslarda tilning asosiy tarkibiy birliklarini (fonema, morfema, soʻz, gap kabilar) oʻrganishga boʻlgan qiziqish soʻnmasligi muqarrar. Lekin lisoning tub mohiyatini toʻliq anglash uchun zohiriy hodisalardan tashqari, inson lisoniy faoliyatining tashkiliy qismlarini, uning botinidagi hodisalarni oʻrganish ham zarurdir” [3:15].

Hozirgi kunda til birliklarini semasiologik va onomasiologik jihatdan oʻrganish, lisoniy birliklarning tahlil doirasini toraytirib qoʻyadi. Til birliklarining pragmatik tomondan tahlil qilinishi hozirgi tilshunosligimizning dolzarb masalalaridan biridir. Chunki, pragmatik tahlil lisoniy birliklarning oʻrganilmagan jihatlari tahlil qilish uchun keng imkoniyat yaratadi.

Tilshunoslikda sintaktik tadqiqotlarning kuchayishi natijasida shu narsa maʼlum boʻldiki, lisoniy birliklarning shakl va mazmun tomonidan taʼrifi ham tilni toʻliq izohlashga imkon bermaydi. Lisoniy birliklarni kontekst, nutq vaziyati bilan bogʻlab, oʻrganishga ularning maʼnosini toʻgʻri tushunishga katta imkoniyat tugʻdiradi. Bu esa lisoniy birliklarning pragmatik tomoniga qiziqishni kuchaytirdi.

Darhaqiqat, oʻzbek tilida maʼno va mazmun ifodalash uchun lisoniy birliklarning har bir nutq situatsiyasi uchun koʻplab variantlari mavjud. Bu haqida buyuk mutafakkir Alisher Navoiy oʻzining

“Muhokamat ul – lugʻatayn” asarida quyidagicha yozadi: “Bu tilda gʻarib alfoz va ado koʻpdur. Muni xush oyanda tartib va raboyanda tarkib bila bogʻlamogʻning dushvorligʻi bor.” Yaʼni, turkiy tilda ajoyib soʻz va iborlarning xilma – xil variantlari mavjud. Bularni yoqimli tartib va oʻziga tortuvchi ohang bilan bogʻlamoqning qiynchiligi bor.

“Lisoniy birliklarning sintaktika va semantikasi bu birliklarning toʻliq tavsifi uchun kamlik qiladi. Sintaktika va semantikaga pragmatika qoʻshilgandagina, ular oʻzining haqiqiy talqinini topadi. Masalan: *Hamma vaqtini xushnud oʻtkazmoqda* jumlasini orqali muayyan shaxslar va ularning muayyan zamon va makondagi holati propozitsiyasi ifodalangan. Lekin, jumla orqali ifodalangan propozitsiyaning soʻzlashuvchilarga tushunarli boʻlishi uchun buning oʻzi kifoya qilmaydi. Buning uchun soʻzlashuvchilarning vaqtini xushnud oʻtkazayotgan maʼlum guruhlar haqida va ularning holati haqida, roʻy berayotgan maʼlum makon va zamon haqida umumiy bilimga ega boʻlishlari lozim. Chunki, dunyodagi barcha odamlar vaqtini xushnud oʻtkazishi mumkin emas” [2:245]. Demak, yuqoridagi jumla aniq shaxslar, aniq makon va zamon bilan bogʻlangan boʻlishi kerak. Jumla orqali ifodalanayotgan propozitsiyaning nutq vaziyati bilan ana shunday munosabatini oʻrganish jumlaning pragmatik tomonini tashkil qiladi.

Matnni pragmatik tahlil qilayotganda oʻquvchi matn konteksti doirasida mantiqiy xulosa chiqaradi. Asl tagmaʼno shunda anglashiladi:

Turobjonni anor sotib olishga mablagʻi yetarli emas;

Mullajon qozini bogʻida choynakday – choynakday anorlar oʻsib yotibdi;

Yuqoridagi assotsiativ hukmlar orqali Turobjonning anorlarni qayerdan olgani mantiqiy xulosa chiqarish orqali bilinadi. Vaholanki, yozuvchi hikoya soʻngida Turobjonning holatini “vujudi titrar edi” epiteti orqali tasvirlaydi. Oʻquvchi esa Turobjonni oʻgʻirlik qilishga toʻgʻri kelganligini mantiqiy xulosasi orqali bilib oladi.

“Axborotning toʻgʻri tushunilishi uchun soʻzlashuvchilarning til haqidagi bilimidan tashqari tinglovchining olam haqidagi bilimi, jumla qoʻllanilayotgan ijtimoiy holat haqidagi bilimi, soʻzlash jarayonida soʻzlashuvchilar ruhiyati haqidagi bilimi va boshqa bilimlarini ham qoʻshish kerak boʻladi.” [2:244] Axborotni tushunish jarayonida yuqoridagi bilimlarning barchasi teng darajada kerak boʻladi. Shuning uchun faqat bu bilimlarning oʻzaro munosabatini hisobga olgandagina biz nutqiy jarayonning mohiyatini anglashga yaqinlashgan boʻlamiz.

Oʻzbek tili matnini pragmatik yoʻnalishda oʻrganish lisoniy birliklarning anʼanaviy tilshunoslikda eʼtibordan chetda qolgan jihatlarini yoritishda tadqiqotchi uchun katta imkoniyat beradi. Matn singari sintaktik birliklarni bunday usulda oʻrganish ularning pragmasemantik sistemadagi oʻrnini belgilashga yoʻl ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. A. Nurmonov “Tanlangan asarlar” III jild T.: “Akademnashr” 2012 – y.
2. A. Nurmonov “Tanlangan asarlar” I jild T.: “Akademnashr” 2012 – y.
3. Sh. Safarov “Pragmalingvistika” T.: “Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi” 2008 – y.

4. Abdulla Qahhor “Muhabbat” T.: “Yangi asr avlodi” 2016 – yil.
5. D. Quronov “Adabiyotshunoslikka kirish” T.: “Xalq merosi” nashriyoti 2004 – yil.
6. M. Ahmedova “Falsafa” T.: “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti” 2006 – yil.

O‘QUVCHILARNING IJTIMOY FAOLLIGINI TARBIYALASHDA PSIXOLOGIK OMILLAR

Jo‘rayeva Xolida Soxibjonovna

Andijon viloyati xalq ta‘limi boshqarmasi

6-son Davlat ixtisoslashtirilgan umumta‘lim maktab internati

Amaliyotchi psixologi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada o‘quvchi-yoshlar ijtimoiy faolligini oshirish jarayonining pedagogik-psixologik mohiyati ochib berilgan bo‘lib, unda o‘quvchi-yoshlar bilan olib boriladigan ta‘lim-tarbiya ishlarining muvaffaqiyati, ularning yoshi va psixologik xususiyatlarini bilish hamda o‘quvchiyoshlarda ijtimoiy faollikni tarbiyalashga ta‘sir etadigan salbiy omillar haqida fikr yuritilgan.*

Kalit so‘zlar. O‘quvchi-yoshlar, ijtimoiy faollik, yoshlar siyosati, ta‘lim muassasalari, o‘smirlik, psixologik xususiyatlar.

Respublikamizning ijtimoiy hayotida islohotlarning davomiyligini ta‘minlash

hamda demokratik fuqarolik jamiyatni shakllantirish yoshlarimizga, xususan, ularning ijtimoiy faolligiga bog‘liqdir.

O‘quvchi-yoshlarning ijtimoiy faolligi o‘z-o‘zidan yuzaga kelmaydi, balki muntazam tarzda maqsadli ravishda olib borilgan pedagogik faoliyat natijasida shakllantiriladi. O‘quvchi-yoshlarga nazariy-amaliy bilimlarni berish, ularda ko‘nikma va malakalarni hosil qilish pedagogika nazariyasi va amaliyoti uchun ham o‘ziga xos mazmunga ega ekanligi bilan dolzarblik kasb etadi. O‘quvchi-yoshlar bilan olib boriladigan ta‘lim-tarbiya ishlarining muvaffaqiyati ularning

yoshi va psixologik xususiyatlarini bilish hamda hisobga olishga bog‘liqdir. Bu

holat burilish hisoblangan o‘smirlik davrining alohida xususiyati bo‘lib, u ko‘proq shu davrga taalluqlidir. U psixik jarayonlarning, o‘quvchi faoliyatlarining jiddiy ravishda qayta qurilishi bilan bog‘liqdir. Shuning uchun o‘smirlik yoshi

o‘zaro munosabat shakllarida, faoliyatni tashkil qilishda qat‘iy o‘zgarishlarni talab qiladi. O‘smirlarga ta‘lim-tarbiya berishda goho uchraydigan qiyinchiliklar bu yoshdagi bolalarning psixik rivojlanishi qonuniyatlari va xususiyatlarini ba‘zan yetarli darajada bilmaslik yoki inkor qilish natijasida paydo bo‘ladi. Bu davr ijtimoiy faollikni tarbiyalash uchun ancha qo‘l keladi. Chunki bolaning katta odamga aylanish jarayonining o‘zi qiyin, bu jarayon psixikaning, odamlar bilan bo‘lgan munosabat shakllarining jiddiy ravishda qayta o‘zgarishi hamda hayot sharoiti va faoliyatining o‘zgarishi bilan bog‘liqdir. Natijada, undan kattalarning fikrlariga qarshi chiqish yoki rad etish kabi xislatlar paydo bo‘la boshlaydi. Bular esa, bu davrning “qiyin”, “murakkab” davr bo‘lishiga sabab bo‘ladi.

O‘smirlarga ta‘lim-tarbiya berishdagi qiyinchiliklar shundan iboratki, bunda o‘smir bilan bo‘ladigan munosabatlarda uning hayoti va faoliyatini nazorat qilish shakllarini o‘zgartirish muhimdir. Ularga

taʼsir qilishning qandaydir yangi usullari va vositalarini topish lozim boʻladi. Bunda albatta, har bir oʻquvchi-yoshlar bilan alohida munosabatda boʻlish maqsadga muvofiqdir.

Shaxsning biologik oʻsishidagi nuqsonlar, sezgi organlarining kamchiliklari, oʻqishga salbiy taʼsir etuvchi oliy nerv faoliyati va temperamentdagi qusurlar ijtimoiy faollikning rivojlanishiga salbiy taʼsir etadi. Shaxsning psixik rivojlanishidagi kamchiliklar, irodaning boʻshligi, aql-idrokning zaif rivojlangani, hissiyotning kuchsizligi zarur ehtiyoj vaqiziqishlarning mavjud emasligi, oʻsmirning intilishi bilan mavjud imkoniyati oʻrtasidagi nomutanosiblik kabi xatti-harakatlarni izdan chiqaradi.

Oʻquvchi-yoshlarda ijtimoiy faollikni tarbiyalashga taʼsir etadigan salbiy omillar:

–*axloqiy hisslarning yetishmasligi;*

–*oʻqituvchi, sinf jamoasi, oila aʼzolari bilan notoʻgʻri muloqot;*

–*ishyoqmaslik;*

–*boʻsh vaqtni toʻgʻri taqsimlamaslik va boshqa salbiy holatlarni vujudga keltiradi.*

Oʻquvchi-yoshlarning ijtimoiy faolligi ijtimoiy munosabatlar jarayonidagi ishtirok darajasiga bogʻliq boʻlib, shaxsning ijtimoiy borliqqa munosabatini belgilaydi. Oʻquvchi shaxsining ijtimoiy faolligi quyidagi ikki jihatdan muhim ahamiyatga ega: birinchidan, shaxsning jamiyatda oʻz oʻrnini topishi uchun zamin yaratadi, ikkinchidan esa, uning bilimi, kuch-quvvati, imkoniyati hamda iqtidori jamiyat rivoji yoʻlida mehnat qilishga yoʻnaltiriladi. Oʻquvchi-yoshlar ijtimoiy faolliklari taʼlim-tarbiya jarayonida shakllanadi va

shaxs umumiy kamoloti koʻrsatkichi sifatida namoyon boʻladi.

Oʻquvchi-yoshlarda ijtimoiy faollikni tarbiyalash ularning xulq-atvor madaniyati bilan chambarchas bogʻliq. Biroq axloqiy madaniyat tushunchasi faqatgina oʻquvchilarning ijtimoiy faolligi bilan cheklanmaydi. U shaxsning axloqiy namoyon boʻlishining barcha tomonlarini qamrab oladi. Bu maʼnoda axloqiy madaniyat oʻziga xos atama sifatida insonning barcha xatti-harakatlarining yuqori darajadagi puxta va aniqligini bildiradi. Axloqiy madaniyat tushunchasiga pedagoglar tomonidan insonning barcha sifat va fazilatlari deb qaraladi. Kundalik ijtimoiy tajriba orqali oʻquvchilar ijtimoiy faollikning meʼyorlarini oʻzlashtiradilar.

Axloqiy madaniyat mazmuni insonlar orasidagi muloqotni, nutq va tashqi

koʻrinish (kiyim, gavnani tutish, imoishora, mimika, qadam tashlash)ni tartibga solib turuvchi meʼyor va qoidalar majmuyi bilan belgilanadi.

Bundan kelib chiqib shuni aytishimiz mumkinki, axloqiy madaniyat – bu muloqot, nutq va tashqi koʻrinish madaniyatidir. Bu madaniyatni tarbiyalash uchun oʻqituvchining oʻzi yuksak namuna sohibi boʻlishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Botirov B.M., “Oʻzbek mentalligining psixologik xususiyatlari” monografiya. T.: Fan va texnologiyalar, 2011.
2. Qodirov U.D. Yoshlarni destruktiv taʼsirlardan himoyalashning psixologik jihatlari. Monografiya. – T.: Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2013
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – М., 1940.

TEMPERAMENTNING NUTQQA TA`SIRI. NUTQNING SHAXS XARAKTERIGA BOG`LIQLIGI

Shalola TURSUNOVA,

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat ona tili va adabiyoti universiteti
2-bosqich magistranti

Kalit so`zlar: temperament, xarakter, nutq, Gippokrat.

I.P. Pavlov temperamentni quyidagicha ta'riflaydi. «Har bir ayrim kishining va shuningdek, har bir ayrim hayvonning ham eng umumiy xarakteristikasidir, har bir individning butun faoliyatlariga muayyan qiyofa beradigan nerv sistemasining asosiy xarakteristikasidir».

Fikrlarni so'zlar bilan ifodalash bilan bog'liq muammolar ko'pchilikka tanish. Masalan, minbarga chiqayotganingizda hayajondan barcha gaplaringiz yodingizdan chiqadi yoki fikrlar shunchalik ko'pki qay birini gapirishni bilolmay gangip qolasiz. Shunday vaziyatlarda o'zingizni qo'lga olib barchani o'z fikringizni qo'llab-quvvatlashiga undashingiz zarur. Gippokrat ta'limotiga muvofiq, odamlarning temperament jihatdan turlicha bo'lishi, ularning organizmidagi suyuqliklarning (hiltlarning) turlicha nisbatda bo'lishi bilan bog'liqdir.

Gippokrat fikricha, odam tanasida to'rt hil suyuqlik (hilt) bordir. Chunonchi, o't yoki safro (grekcha sholye), qon (latincha sandus), (qora o't- grekcha melanhole) va balg'am (grekcha rhlegma) bordir. Bu suyuqliklarning har biri o'z xususiyatiga ega bo'lib, ularning o'z vazifasi, ishi bordir. Chunonchi, o'tning xususiyati – quruqlikdir. Uning ishi – organizmdagi quruqlikni saqlab turish, ya'ni badanni quruq tutishdir. Qonning xususiyati – is-

siqlikdir. Uning ishi – organizmni isitib turishdir. Qora o'tning xususiyati – namlikdir. Uning ishi badan namligini saqlab turish, uning namligini tutib turishdir. Balg'am (shilimshiq modda)ning xususiyati sovuqlikdir. Uning ishi – badanni sovitib turishdir. Gippokrat fikriga muvofiq, har qaysi odamda shu to'rt hildagi suyuqlikdan biri ko'proq bo'lib, ustun turadi. Bu aralashma (latincha tyemperamentum) lardan qaysi biri ustun bo'lishiga qarab, odamlar temperament jihatdan har hil bo'ladilar. Xoleriklarda sariq o't ustun; sangviniklarda – qon; melanxoliklarda – qora o't; flegmatiklarda esa balg'am (shilimshiq modda) ustun bo'ladi deb ko'rsatadi.

Gippokratning mana shu to'rt hil moddalar aralashmasp to'g'risidagi ta'limotidan kelib chiqqan temperament so'zi qadimgi zamonlardan beri hozirgacha saqlanib kelmoqda.

Keyingi yillarda tobora ko'proq tadqiqotlar paydo bo'ldi, bunda badiiy diskursdagi lisoniy shaxs xarakterning badiiy qiyofasi, uning individual nutq tuzilishi orqali o'rganiladi va diskurs xarakter deyiladi. San'at asarining xarakteriga bunday yondashuv ta'siri ostida o'tkazilgan dastlabki izlanishlardan biri E.N. Baybulatova.

Badiiy asar qahramonlarining lingvistik o'ziga xosliklari badiiy qismni chuqur-

roq o'rganish va shuningdek, muallifning til xususiyatlarini o'rganish uchun o'rganiladi. Aynan belgilar tizimida muallif o'z dunyoqarashini, insoniy belgilar mohiyatini va ularning bir-biri bilan munosabatlari qonuniyatlarini rivojlantiradi.

Xarakter segmenti prizmasi orqali muallifning tilshunosligini o'rganish yanada keng tarqalmoqda. Xarakterning to'g'ridan-to'g'ri nutqi muallif obrazini ifoda etish usuli sifatida o'rganilmoqda [Skibina 1999], muallifning "Men" va personajning "men" ning tabaqalanishi va yaxlit holati janrni shakllantiruvchi belgi sifatida izohlanadi.

"Nutqning shaxsiyati" kontseptsiyasining paydo bo'lishi, haqiqiy aloqa sharoitida odamning nutq faoliyati mavjud tadqiqot materiali sifatida harakat qilishiga bog'liq. Nutqiy shaxs – bu haqiqiy aloqa vaqtida tilshunos shaxs. [Krasnyx 2002: 22; Maslova 2004 yil: 119; Proxorov 2004: 106]. Nutqning shaxsini o'rganayotganda ko'p sonli lingvistik va ekstralvistik parametrlar hisobga olinadi: kommunikativ vaziyat, uning maqsadlari, aloqa mavzusi, aloqa ishtirokchilari uchun uning aksiologik ahamiyati, ishtirokchilarning ijtimoiy va yosh holati, psixologik holati. Shunday qilib, nutq shaxsiyatining kontseptsiyasi, vaziyatga qarab, odam boshqalar bilan aloqa qilish paytida qabul qiladigan ijtimoiy imidjni o'z ichiga oladi.

Badiiy asardagi psixologik tahlil turli xil tasvirlash usullarini o'z ichiga oladi: to'g'ridan-to'g'ri muallifning aks etishi, qahramonning introspektiviyasi, u haqida boshqalarning so'zlari, shuningdek harakatlar, imo-ishoralar, yuz ifodalari, ya'ni. bilvosita xususiyatlar. Qahramon nutqi va

uning ichki monologlari alohida o'rin tutadi: "Qahramonning so'zi uning fe'l-atvori, his-tuyg'ulari, his-tuyg'ularining ixcham aksi, obrazni badiiy talqin qilishning o'ziga xos yo'nalishi bo'lishi mumkin. Ammo bu uzoq rivojlanishni talab etdi, ko'plab buyuk rassomlarning asarlari, bu so'zning ushbu imkoniyatlari ro'yobga chiqishi uchun "Xarakterning fe'l-atvori, uning ichki motivlari, tashqi sharoitlar, hozirgi lahzaning holati ko'pincha dialogik so'zda namoyon bo'ladi; qahramonning xususiyatlari haqida tushuncha beradi, tahlil qiladi, to'ldiradi va ko'pincha uning tabiatini ochib beradi.

Qahramonning ichki nutqi uning psixologik holatini tahlil qilish uchun keng imkoniyatlarni ochib beradi: inson o'zini, orzularini "ochib beradi", zaif va xatolarini tan oladi va hokazo. L. Vygotskiyning fikriga ko'ra, ichki nutq – "nutqning minus tovushi emas", uning mazmuni va maqsadga muvofiqligi bilan ajralib turadigan maxsus tuzilishdir [Vygotskiy 2009: 178].

Xarakterning til xususiyatini o'rganish uning nutq xususiyatlarining butun paradigmasini hisobga olmagan holda amalga oshirilmaydi, chunki ular suhbatdoshning diskursiv xususiyatlariga asoslangan va adabiy asarning pragmatik imkoniyatlarini aks ettirishning asosiy vositasi hisoblanadi. Belgilarning nutq xususiyatlarining mavjudligi badiiy obrazlarni yaratishda, muallifni ham, keyinchalik nutqni sharhlaydigan o'quvchi uchun ham muhimdir.

Qahramon nutqining xususiyatlari va uning nutq uslubiga mosligi:

- a) lugʻat;
- b) soʻz va sheʼriy vositalar;
- c) sintaktik xususiyatlar;
- d) intonatsiya;
- e) taqlid qilish qobiliyati.

Bu tahlillar, albatta, nisbiy. Inson xarakteri oʻzgaruvchan yoki aksincha bir tusda davom etadi. Nutq esa uning kayfiyati, vaziyati, ijtimoiy holati va hokazo sabablar bilan turlanishi mumkin.

O`QUVCHINING IJODIY VA MANTIQIY FIKRLASHDA MATEMATIKANING AHAMIYATI HAMDA PEDAGOG MAHORATI

Zulxumor Sidiqova,

Namangan viloyati Chust tumani 10-umumta`lim maktabi boshlang`ich sinf o`qituvchisi

Kalit so`zlar: ijodiy fikrlash, K.D. Ushinskiy, axborot kommunikatsiyalar

Mutaxassislarning ta`kidlashlaricha, matematikani yaxshi o`zlashtirgan o`quvchining tahliliiy va mantiqiy fikrlash darajasi yuqori bo`ladi. U nafaqat misol va masalalar yechishda, balki hayotdagi turli vaziyatlarda ham tezkorlik bilan qaror qabul qilish, muhokama va muzokara olib borish, ishlarni bosqichma-bosqich bajarish qobiliyatlarini o`zida shakllantiradi. Shuningdek, matematiklarga xos fikrlash uni kelajakda amalga oshirmoqchi bo`lgan ishlar, tevarak-atrofdagi sodir bo`layotgan voqea-hodisalar rivojini bashorat qilish darajasiga olib chiqadi.

Matematikaning hayotimizda tutgan beqiyos o`rni inobatga olingan holda mazkur fan birinchi sinfdanoq maktab darsliklariga kiritilgan bo`lib, yurtimizda barcha aniq fanlar qatori matematika ta`limini zamon talablari asosida takomillashtirib borish, uni o`qitishda eng so`nggi pedagogik va innovatsion usullar, multimedia vositalari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishga katta e`tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, o`quv fanini akademik bilim berishdan ko`ra ko`proq hayot bilan bog`lash, amaliy misol va masalalarni yechish, o`quvchilarni mustaqil izlanish, o`qib-o`rganishga jalb etishning ahamiyati beqiyos.

Dars jarayonida o`quvchi o`zini majburan partaga mixlab qo`yilgandek his etmasligi, aksincha, mashg`ulotlarda katta ishtiyoq, kuchli xohish bilan qatnashishiga erilishi lozim. Aytish joizki, bugungi kunda elektron qurilmalar hayotimizga chuqur kirib keldi, deyarli har bir uyda kompyuter, internet, mobil telefonlar, smartfon va planshetlar mavjud. Matematik hisob-kitoblarni ular yordamida osongina bajarish mumkin. Hattoki eng murakkab tenglamalarni ham onlayn tarzda yechish yoki bu jarayonga dunyoning istalgan nuqtasidagi matematika bilimdonini jalb qilish mumkin. Bu esa ayrim o`quvchilarda noto`g`ri tushunchalarning shakllanishiga olib kelmoqda. Bu fan menga nimaga kerak, biror hisob-kitob bo`lsa ana – kompyuter yoki telefonimda yechib olaman, shungayam boshimni qotirishim shartmi, deya mustaqil o`qib-izlanish, o`z kuchi bilan amallarni bajarishni tashlab qo`yadi. Bu kabi holatlarning oldini olish ham bugungi kun matematika o`qituvchisi qarshisiga bir qator dolarzb savollarni qo`ymoqda.

Xo`sh, o`quvchilarni fikriy dangasalik, aqliy ishyoqmaslikdan qanday qilib qutqarish, ularni zamonaviy texnologiyalarga qaramlikdan qay yo`l bilan asrash mumkin? O`quvchilarning fikrlash faoli-

yatini rivojlantirishning mazmuni quyidagilardan iborat:

Yangi bilimlarni o'zgartirishda va ularni amalda qo'llanishda fikrni mustaqil ravishda ishlatish.

Bilib olish qobilaylatini rivojlantirish (ya'ni matematik tadqiqot metodlarini va ularni yangi masalalar yechishga tatbiq qilish malakalarini o'zlashtirish.)

Har tomonlama psixik rivojlanishi, ya'ni tegishli iroda sifatlarining tashkil topishi, aqliy mehnatga bo'lgan qiziqishning rivojlanishi, o'quv faoliyati sabablarini anglash va hokazolar.

Shubhasizki, bunda bunday darslarni o'tkazishning qiyinligi unga tayyorgarlikning murakkabligi ortadi. Lekin, buning evaziga o'qituvchi o'quvchilarining puxta, oydin anglashilgan bilim olishiga, to'la qonli aqliy rivijlanishiga har qanday ijodiy ixtisosni egallashiga yaxshi tayyorlanishiga erishadi. Matematika o'qitish jarayonini faollashtirishga qanday qilib erishish mumkin? Hamma sinflar uchun va maktab kursining hamma bo'limlarga doir yagona andoza yo'q, albatta.

Hatto, yangi o'qituvchi uchun ustalikning sirlarini bilib olishga imkon beruvchi pedagogik "abadiy mashina" o'ylab topish naqadar qiziqarli bo'lmasin, eng yaxshisi, har bir o'qituvchi o'qitishning foydali tomonini doimo ijodiy qidirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yishi kerak.

Darslikning mazmuni shundaygina aytib berish bunday kutilgan natijani berolmaydi, albatta – axir darslik faqat bizning o'quvchilarimiz uchungina emas, balki hamma o'quvchilar uchun yozilgan,

biz esa o'z o'quvchilarimiz to'g'risida hammasini: ularni nimalar qiziqtirayotganini nima hayron qoldirishini, nima qiynab qo'yishi mumkinligini va hokazolarni bilamiz. Faqat o'quvchilarning hayotiy va o'qish tajribasini hisobga olgan holdagina o'tkaziladigan ma'ruza yoki suhbatini qiziqarli (ta'sirchan) qilib tashkil etish mumkin. K. D. Ushinskiyning quyidagi so'zlarini esga olaylik: "Bizning diqqatimizni uyg'otish uchun, predmet biz uchun yangilik bo'lishi, qiziq yangilik, ya'ni shunday yangilik bo'lishi kerakki, u yo bizning bilimimizni to'ldirishi yoki tasdiqlashi, yoki uni tor-mor qilishi kerak" Bu borada aytish kerak bo'lgan eng muhim masala o'quvchilar ongida me'yor va chegara tushunchasini singdirish zarur. Hayotda turli vaziyatlar bo'lishi, elektron qurilmalar ham kishiga pand berishi, internet o'chib qolishi, smartfonning quvvati tugab qolishi mumkinligini aytish maqsadga muvofiq. Inson egallagan bilimlar esa butun umr ularga hamkrohlik qiladi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bugungi kun o'quvchisini bugungi zamonning talablari asosida o'qitish lozim.

Zero, yangi texnologiyalar zamonida dunyoga kelayotgan og'il-qizlar (G'arbda Z avlod deyiladi) o'zining bir qator umumiy sifatleri bilan ajralib turadi. Turmush tarzimiz, qiziqish va xohish-istaklarimiz global makonda qariyb o'xshash tus olayotgan bir vaqtda kechagi o'qitish usullari bilan maqsadga erishib bo'lmaydi. Zamon bilan hamqadam rivojlanib borgandagina yuksak intellektual avlodni tarbiyalash imkoniga ega bo'lamiz.

HOW TO TEACH LISTENING SKILLS IN ENGLISH TO SCHOOL CHILDREN

Yusupova Gulchehra, Rustamova Gulnora,
SCHOOL №11

“Our children must be stronger wiser, more educated and certainly happier than us” said our first president. It has a great meaning.

The future of our country is in our youths' hand. That's why nowadays our government is paying great attention to the education and educating of children! On the decree “on measures to further Improve Foreign Languages teaching system “on 10 December 2012, and the decree” Extra measures on improving skills of foreign language teachers in secondary school “ a lot of work is being put into execution..

According to the decree, teachers have been taught every Friday, besides that they are being trained in order to improve their knowledge the level of CEFR, IELTS or TESOL. Current days, the Prezident of Uzbekistan and the Ministry of republic Education support teachers and give a lot of chance to show their teaching ability and knowledge. They are working hard at teaching themselves.

We know that, there are four language skills; listening reading speaking and writing. There is an emphasis on teaching modern English for communication so special attention is paid for” main skills” – while teaching we face some challenges in listening for the English learning children. Listening is the main problem of teaching children and these difficulties are being

caused with many factors: poor vocabulary, less creating of English atmosphere, less listening process, lack of communicating with native English speakers and etc.

”Listening’ ’ is receiving language through ears. Listening involves identifying the sounds of speech and processing them into words and sentences.

To my mind, it's important to consider when creating tasks for developing listening skills of the young learners materials should relate to their real life or experience. In addition, they should be manageable and graded (for example, vocabulary, pre –teaching, pre-listening tasks, visuals, examples) the content must be interesting and appealing to young learners; be visually attractive. It should relate to their interests and be age appropriate.

Secondly, Pupils get information from their experience. So teachers are supposed to create real life conditions in the classroom to help pupils develop skills for understanding messages.

Thirdly, Pupils also learn through visuals, videos, games. Teachers should give opportunity to share their ideas. They want to share what they learn with their friends. So their tasks should keep them involved while they are learning the language, they should raise and generate interest.

Moreover, in order to improve pupils' listening skills they should follow these tips:

-listen to recordings and repeat, prepare for daily routine situations, talk to themselves, expand their vocabulary by reading, be a good listener, eyes are on the speaker, mouth is quiet, hands are still, feet are still, brain is thinking about what is being said, ears listen carefully.

I want to mention order of listening activities: Pre-listening.

Teachers also pre-teach some structures, expressions or vocabulary to facilitate listening.

While-listening: Pupil should have a purpose, for listening or task. Moreover, they should listen to a recording several times to do the task. The tasks are usually graded. The first task is usually easy. Pupils listen for general information or gist. The second one is more difficult. It re-

quires pupils to listen for specific information or details.

Post-listening: discussion of the recording, giving opinions on the content (agree/disagree, like/dislike, listen and choose, true/false, answer the questions, listen and match etc).

To conclude, listening is one of the most essential skills for pupils. Listening materials must relate to pupil's experience to help them develop these skills. We make sure materials are age appropriate, engaging and realistic. We should use authentic materials create meaning tasks, contextualize them and make it fun.

I hope, this information, advice and some ideas were useful for you and they will help you make listening activities more effective and motivating for pupils.

РАЗВИВАЮЩАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ

Садикова Д.Х.

докторант ТГПУ им. Низами

Резюме

В статье рассматривается понятие и цели развивающего обучения в общеобразовательных школах. На современном этапе развития общества необходимо всестороннее развитие учащихся, развитие деятельностного подхода, самостоятельности в добывании знаний и умений.

Ключевые слова: развивающая технология, обучение, развитие, мышление, образовательный процесс.

В апреле 2019 года Президент Узбекистана утвердил Концепцию развития системы народного образования до 2030 года. Помимо улучшения и расширения образовательной инфраструктуры и совершенствования методик обучения, в концепции ставится цель к 2030 году войти в число 30 ведущих стран мира по рейтингу PISA – международному исследованию оценки образовательных достижений обучающихся. Концепция определяет основные направления развития системы народного образования на долгосрочную перспективу, помимо вышеуказанной цели, также качественное обновление содержания системы непрерывного образования, подготовки, переподготовки и повышения квалификации профессиональных кадров, совершенствование методики обучения, поэтапное внедрение принципов индивидуализации учебно-воспитательного процесса, внедрение современных информационно-коммуникационных технологий и инновационных проектов в сферу народного образования [1].

Все вышеупомянутые указы правительства направлены на развитие молодёжи как всесторонне развитую личность.

Развивающее обучение берет свои истоки в трудах таких известных педагогов, как Выготский, Рубинштейн, Ушинский и т. д. Подробно занимались данной проблемой Занков, Давыдов. Эти педагоги разработали учебные программы, в которых основной упор делается на развитие познавательных процессов детей. Успешно используются их методы и по сей день различными учителями, особенно в начальной школе. Все обучение опирается на «зону ближайшего развития», то есть возможности учащихся.

Основная идея, на которую опирается развивающее обучение, заключается в том, что знания детей делятся на три вида. Один из них – это то, о чем учащиеся не имеют представления. Второй вид – знания, которые уже есть у детей. А последняя часть находится в промежутке между ними. Это и есть «зона ближайшего развития», о которой говорил Выготский.

А.Х. Югай и Н.А. Мираширова утверждают, что развивающая функция – это развивающий характер обучения, объективно вытекает из самой природы этого социального процесса. Правильно поставленное обучение всегда развивает, однако развивающая функция осуществляется более эффективно при специальной направленности взаимодействия учителей и учащихся на всестороннее развитие личности. Эта специальная направленность обучения на развитие личности ученика получила закрепление в термине «развивающее обучение». В контексте традиционных подходов к организации обучения осуществление развивающей функции, как правило, сводится к развитию речи и мышления, поскольку именно развитие вербальных процессов нагляднее других выражает общее развитие ученика. [2].

Развивающие образовательные технологии нацелены на несколько целей:

- 1) Дидактические цели: расширение мировоззрения, познавательной деятельности, практического применения знаний, навыков и умений; формирование специальных навыков, необходимых для практической деятельности.

- 2) Образовательные цели: воспитание независимости, свободы, формирование определенных подходов, позиций, моральных, эстетических и мировоззренческих ориентиров; содействие сотрудничеству, сообществу, общению. Цели развития: внимание, память, речь, мышление, сравнение, сравнительная способность, сходство, рассуждение, творческие способности, рефлексия, эмпатия [3].

Итак, по нашему мнению, развивающая технология – это упорядоченная совокупность действий, операций и процедур, направленных на развитие личности обучаемого. Данная технология инструментально обеспечивает достижение диагностируемого результата в анализе педагогических ситуаций, образующих интеграционное единство форм и методов обучения при взаимодействии обучаемых и педагогов в процессе развития индивидуального стиля деятельности.

Следовательно, развитие – это непрерывный процесс, который длится от рождения человека до конца человеческой деятельности. Процесс обучения является фактором непрерывного развития, который является продуктом как пассивного, так и активного взаимодействия ученика с учителем. Если урок не организован с помощью таких факторов, оба участника процесса будут неактивными. В развивающем образовании процесс обучения ориентирован на внутренний потенциал учащихся и их реализацию. По сути, эффективная организация тренингов, наряду с формированием у учащихся умений и навыков, помогает им в полной мере продемонстрировать свой потенциал.

Использованная литература

1. К.Абдурахманов <http://www.biznes-daily.uz/ru/gazeta-birja/66130-novi-sli-i-dostijniya>. 2019 г.
2. Югай А.Х., Мираширова Н.А. Общая психология. Т. – 2015 г.
3. Юлдашева Н.А. Касб маҳоратини оширишда ривожлантирувчи таълим технологиясининг моҳияти. / Замонавий таълим/ №4 2014 г. Стр 31.

ЭФФЕКТИВНОЕ РАЗВИТИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Зулхумор Бешимовна Курбанова

учительница русского языка школы №27 Рометанского района

Новые образовательные технологии сегодня являются необходимым условием развития интеллектуальных, творческих и нравственных компетенций обучающихся. «Развитие» становится ключевым словом педагогического процесса, сущностным, глубинным понятием обучения.

Современную парадигму образования принято называть социально-личностным, личностно ориентированным, гуманным образованием.

Главной целью современного образования является развитие социально значимых качеств учащихся в процессе воспитания и обучения:

развитие интеллектуальных и творческих способностей учащихся, нравственных ценностей с тем, чтобы выпускник был способен к самореализации, самостоятельному мышлению, принятию важных для себя решений; воспитание ответственности учащегося за успех учебной деятельности;

формирование способности к активной самооценке – рефлексии.

Достижению этих целей способствует построение учебного процесса, ориентированного на личность учаще-

гося с учетом его индивидуальных особенностей и способностей. В центре учебного процесса – ученик, его познавательная и творческая деятельность.

Основным способом реализации социально-личностного типа образования является использование педагогических технологий проблемного, развивающего, дифференцированного, рефлексивного, диалогового обучения и воспитания, технологии коллективной творческой деятельности, групповые, игровые технологии, получивший широкое распространение метод проектов, компьютерные технологии и др. Каждая из этих технологий вносит свой вклад в развитие личности учащегося, в его социализацию.

Современный урок русского языка и литературы должен быть обучающим, воспитывающим, развивающим и интересным. Поэтому использование современных образовательных технологий на уроках и в воспитательной работе – потребность сегодняшнего дня.

Каждый учитель в своей педагогической деятельности должен активно

использовать технологии проблемного обучения, элементы развивающего обучения, групповые, игровые, компьютерные технологии, тестовые методики, так как эти методы способствуют к более обширному мышлению, развитию речи.

Проблемное обучение – это такая организация учебных занятий, которая предполагает создание под руководством учителя проблемных ситуаций и активную самостоятельную деятельность учащихся по их разрешению, в результате чего и происходит творческое овладение профессиональными знаниями, навыками, умениями и развитие мыслительных способностей.

Реализация проблемного обучения повышает мотивацию к познавательной деятельности, способствует глубокому пониманию учебного материала, формирует конструктивное отношение учащихся и воспитанников к такому явлению как «проблема».

На уроках по постановке учебной задачи целесообразно создание ситуаций дискомфорта: расстановка вопросов, на которые нет готового ответа, при столкновении разных точек зрения, создаётся проблемная ситуация. То есть объект ставится в ситуацию исследователя, пытаюсь самостоятельно находить и критически оценивать способы решения возникающих перед ним задач. Именно на уроке формируется исследовательская позиция слушателя, который не столько объект обучения, сколько самоизменяющийся субъект учения, совершающий вместе

со мной свои большие и маленькие открытия.

Многие основные методические инновации связаны сегодня с применением интерактивных методов обучения. Интерактивное обучение – это, прежде всего, диалоговое обучение, в ходе которого осуществляется взаимодействие учителя и ученика. Каковы основные характеристики «интерактива»? Следует признать, что интерактивное обучение – это специальная форма организации познавательной деятельности. Она имеет в виду вполне конкретные и прогнозируемые цели. Одна из таких целей состоит в создании комфортных условий обучения, таких, при которых ученик чувствует свою успешность, свою интеллектуальную состоятельность, что делает продуктивным сам процесс обучения.

Суть интерактивного обучения состоит в том, что учебный процесс организован таким образом, что практически все учащиеся оказываются вовлеченными в процесс познания, они имеют возможность понимать и рефлексировать по поводу того, что они знают и думают. Совместная деятельность учащихся в процессе познания, освоения учебного материала означает, что каждый вносит свой особый индивидуальный вклад, идет обмен знаниями, идеями, способами деятельности. Причем, происходит это в атмосфере доброжелательности и взаимной поддержки, что позволяет не только получать новое знание, но и развивает саму познавательную

деятельность, переводит ее на более высокие формы кооперации и сотрудничества.

Таким образом, интерактивная деятельность на уроках предполагает организацию и развитие диалогового общения, которое ведет к взаимопониманию, взаимодействию, к совместному решению общих, но значимых для каждого участника задач. Интерактив исключает доминирование как одного выступающего, так и одного мнения над другим. В ходе диалогового обучения учащиеся учатся критически мыслить, решать сложные проблемы на основе анализа обстоятельств и соответствующей информации, взвешивать альтернативные мнения, принимать продуманные решения, участвовать в дискуссиях, общаться с другими людьми. Для этого на уроках организуются индивидуальная, парная и групповая работа, применяются исследовательские проекты, ролевые игры, идет работа с документами и различными источниками информации, используются творческие работы. Групповые технологии в организации учебного процесса предполагают взаимное обогащение учащихся, организацию совместных действий, ведущую к активизации учебно-познавательных процессов, осознание общей цели, распределение действий и операций, коммуникацию, обмен способами действия, взаимопонимание, рефлексия.

Использование на уроках и игровых технологий (в частности, дидактические игры) с четко поставленной целью обогащает содержание обучения и

даёт свои педагогические результаты. Игровая форма занятий создается на уроках при помощи игровых приемов и ситуаций, которые выступают как средство побуждения, стимулирования учащихся к учебной деятельности. Дидактическая цель ставится перед учащимися в форме игровой задачи; учебная деятельность подчиняется правилам игры; учебный материал используется в качестве ее средства, в учебную деятельность вводится элемент соревнования, который переводит дидактическую задачу в игровую; успешное выполнение дидактического задания связывается с игровым результатом.

Современный урок требует обязательного использования информационно-коммуникационных технологий. На современном этапе компьютерные технологии являются средством реализации проектного метода в организации обучения. С использованием ИКТ могут быть представлены материалы различных проектов, способствующих эффективной организации учебного занятия. Например: программы, вошедшие в мультимедийный сборник по разделу «Морфология» могут быть использованы по-разному: как материал, предлагаемый учащимся для самостоятельного изучения, закрепления, повторения изученного (и в выпускных классах при подготовке к экзаменам), как дидактический материал, который можно включить в урок на любом этапе изучения темы (возможно использование как самостоятельных всех трех частей программы:

теоретического материала, упражнений на закрепление, контрольной тестовой работы). А можно использовать на творческом уроке-игре, уроке-путешествии.

Яркими, интересными, запоминающимися становятся и уроки литературы с применением компьютера. Одной из возможностей использования мультимедийных технологий на уроке является подготовка и проведение интегрированных уроков. Можно провести урок русского языка в компьютерном классе, подготовив для этого мультимедийную презентацию с ярким видеорядом (иллюстрации, видеоклипами, звуком). Такую презентацию учитель может подготовить сам или поручить создание презентации учащимся. Эта презентация может быть использована во время проведения разных форм уроков или как мультимедийное пособие для самостоятельной работы учеников при подготовке к уроку. Традиционное изучение темы или раздела заканчивается повторением, закреплением и обобщением. Все эти элементы можно объединить, предложив учащимся на завершающем этапе, создать мультимедийный проект к каждой теме. Создавая презентацию, ученикам предоставляется возможность систематизации приобретенных знаний и навыков, их практического применения, а также возможность реализации интеллектуального потенциала и способностей. Очень важно учащимся почувствовать интерес к самостоятельной творческой работе, ощутить

значимость результатов своей работы, т.к. презентация – это готовый методический материал для урока, а также ощутить собственную успешность.

Все чаще на уроках и во внеурочной деятельности целесообразно использовать презентационно-иллюстративный материал.

Использовать информационные технологии можно на любом этапе урока и во внеурочное время:

- во вступительном слове учителя или учащихся;
- на этапе предъявления учебной информации;
- на этапе усвоения учебного материала в процессе интерактивного взаимодействия с компьютером;
- на этапе повторения и закрепления усвоенных знаний (навыков, умений);
- на этапе промежуточного и итогового контроля и самоконтроля достигнутых результатов обучения;
- на этапе коррекции и самого процесса обучения и его результатов путем совершенствования дозировки учебного материала, его классификации, систематизации и др.;
- во внеурочное время при подготовке домашних заданий, выступлений на уроках и научно-практических конференциях, при подготовке к внеклассным мероприятиям;
- при подготовке к экзаменам.

Использование новых технологий на уроке позволяет индивидуализировать и дифференцировать процесс обучения, контролировать деятель-

ность каждого, активизировать творческие и познавательные способности учащихся, оптимизировать учебный процесс, значительно увеличить темп работы. Это приводит к росту качественной успеваемости и сохраняет устойчивый интерес к русскому языку и литературе на протяжении всех лет их изучения.

Престиж любого общества определяется по тому, насколько востребована и ценится личность и что делается для её максимального развития, гармонизации и самореализации. Поэтому национальная модель подготовки кадров выдвигает требования о всестороннем развитии каждого обучаемого.